

บทที่ ๖

โซเวียตและสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก

ในการประชุมสุดยอดผู้นำฝ่ายสัมพันธมิตรที่ยัลตา แหลมไครเมีย เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๙๔๕ โยเซฟ สตาลิน ผู้นำโซเวียตได้กล่าวกับผู้นำของสหรัฐอเมริกา และ อังกฤษว่า การก่อตั้งรัฐบาลใหม่ในอนาคตของยุโรปกลางและบอลข่านนั้น จะต้องเป็นรัฐบาล 'ที่เป็นมิตร' กับสหภาพโซเวียต แต่ผู้นำตะวันตกคงนึกไม่ถึงว่า 'รัฐบาลที่เป็นมิตร' ในความคิดของสตาลิน กลายเป็นรัฐบาลที่เป็นคอมมิวนิสต์ไปทั้งหมด อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกนั้น ในอีกความหมายหนึ่งก็คือ การที่ประเทศเหล่านี้เลือกเส้นทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ ที่จะมีความแตกต่างอย่างมากกับการพัฒนาทุนนิยมในยุโรปตะวันตก การสร้างสรรค์สังคมนิยมในประเทศเหล่านี้ มีความสัมพันธ์อย่างมากกับบทบาทของสหภาพโซเวียต ในบทนี้จึงมุ่งจะอธิบายปัญหาทั้งในเรื่องการสร้างสังคมนิยม และความสัมพันธ์ระหว่างยุโรปตะวันออกกับสหภาพโซเวียต

๖.๑ การสร้างสังคมนิยม

หลังจากการปฏิวัติในประเทศยุโรปตะวันออก ได้มีการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศทั้งหมดที่เสื่อมโทรมจากความเสียหายในสงครามโลก เพื่อพัฒนาประเทศให้ฟื้น

จากความล้มเหลว และเพื่อจะสร้างสังคมนิยมขึ้นมาตามอุดมการณ์ของลัทธิมาร์กซ์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะราว ๑๐ ปี หลังการปฏิวัติพอจะสรุปภาพรวมได้ดังนี้

๑. การสร้างเศรษฐกิจสังคมนิยม

ลักษณะการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ในยุโรปตะวันออกทั้งหมด จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ การเน้นเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่จะสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ล้มเลิกอภิสิทธิ์ของชนชั้นนำที่เป็นเจ้าที่ดินและนายทุน นอกจากนั้นก็คือ การสร้างหลักประกันในด้านการดำรงชีพ และสร้างสวัสดิการสังคมแก่ชนชั้นล่าง ให้มีหลักประกันในชีวิต ในด้านวิธีการ คือการสร้างเศรษฐกิจวางแผนโดยรัฐ และนำเอานโยบายที่นำแบบอย่างมาจากการบริหารประเทศของสหภาพโซเวียตสมัยของโยเซฟ สตาลิน มาเป็นต้นแบบ จึงมีการดำเนินการเช่น

๑.๑ มีการปฏิวัติที่ดิน ล้มเลิกระบอบเจ้าที่ดินในทุกประเทศ

ยึดที่ดินของกษัตริย์ ขุนนาง และศาสนจักร ทั้งหมดเข้าเป็นของรัฐ ปลดปล่อยชาวนาจากระบอบศักดินา แล้วสร้างชุมชนเกษตรสมัยใหม่ เป็น ๒ ลักษณะ คือ นารวม ซึ่งถือว่าที่นาเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ หรือ หมู่บ้าน และ นารัฐ คือ ที่ดินที่รัฐเป็นเจ้าของ และให้ประชาชนเข้าไปทำการผลิต จากนั้น ก็ทำการปฏิรูปการเกษตรด้วยนโยบายที่กำหนดโดยรัฐส่วนกลาง ซึ่งส่วนมากก็คือ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่

ภาพโปสเตอร์ปฏิวัติโซเวียต
เป็นรูปคอสตาคอสโตฟาคูกับโยเซฟ สตาลิน

มาใช้กับการเกษตร เช่น การใช้รถแทรกเตอร์ และ ปุ๋ยเคมี เป็นต้น

๑.๒ ยึดกิจการบริษัทขนาดใหญ่ การธนาคาร โรงงานอุตสาหกรรม และวิสาหกิจสำคัญเข้าเป็นของรัฐ แล้วให้รัฐดำเนินการในนามของประชาชนทั้งหมด เพื่อมิให้ชนชั้นนายทุนนำเอากิจการเหล่านี้ไปสร้างความมั่งคั่งส่วนตัว

๑.๓ ใช้ระบบวางแผนเศรษฐกิจส่วนกลาง โดยการตั้งกรรมการวางแผนระดับชาติ กำหนดเป้าหมายการพัฒนา และผลักดันโดยพรรคคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้กิจกรรมทางเศรษฐกิจภาคการตลาด การค้า การลงทุน ราคาสินค้า อัตราแลกเปลี่ยน ระดับรายได้ส่วนบุคคล จะถูกควบคุมโดยรัฐทั้งหมดเพื่อดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนส่วนกลาง

๑.๔ การสร้างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ๕ ปี ซึ่งมักจะเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นหลัก และใช้ภาคการเกษตรรองรับแบบเดียวกับที่โซเวียต สตาลินดำเนินการในสหภาพโซเวียต ดังนั้นเชโกสโลวาเกีย และ บุลกาเรียจึงประกาศแผน ๕ ปี ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๔๙ โปแลนด์และฮังการี ประกาศใช้แผน ๕ ปี ใน ค.ศ.๑๙๕๐ อัลบาเนียและโรมาเนียใช้แผน ๕ ปีใน ค.ศ.๑๙๕๑

๑.๕ การสร้างระบบเศรษฐกิจที่เน้นการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม เพื่อให้ช่องว่างของรายได้ในสังคมมีน้อยที่สุด และสร้างรัฐสวัสดิการให้ประชาชนมีหลักประกันพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างทั่วถึง กล่าวคือ ประกันการรักษาพยาบาล การว่างงาน การมีที่อยู่อาศัย และด้านอาหารการกินให้พอเพียง เพื่อสร้างสังคมใหม่สำหรับประชาชนตามอุดมการณ์สังคมนิยม

๑.๖ เน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจเฉพาะระหว่างโซเวียตกับมิตรประเทศในยุโรปตะวันออก โดยการตั้งคณะมนตรีร่วมมือทางเศรษฐกิจ (The Council of Mutual Economic Assistance-CMEA) เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ.๑๙๔๙ เพื่อร่วมกันฟื้นฟูประเทศจากสภาพสงคราม และขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้า ระหว่างโซเวียตกับ

ประเทศคอมมิวนิสต์ยุโรปตะวันออก องค์การนี้จะรู้จักกันทั่วไปว่า องค์การโคมิคอน (COMECON) ซึ่งนอกจากจะมีเป้าหมายในการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีความต้องการที่จะสร้างตลาดร่วมของโลกสังคมนิยมเพื่อเป็นทางออกใหม่ในทางเศรษฐกิจอีกด้วย เพราะตามทฤษฎีตลาดสังคมนิยมถือว่า เมื่อเกิดกลุ่มประเทศสังคมนิยมขึ้นแล้ว ตลาดโลกที่เป็นตลาดผูกขาด

ของจักรวรรดินิยม^๑ จะเสื่อมอิทธิพลลง ตลาดของประเทศสังคมนิยมจึงเป็นตลาดแบบใหม่ที่มีการค้าอย่างเป็นธรรม และประสานประโยชน์กันมิได้เป็นไปได้เพื่อการขูดรีดทรัพยากร เช่นตลาดของทุนนิยม ต่อมาองค์การนี้ได้ขยายไปสู่ความร่วมมือทางการเงิน โดยตั้งธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศ เมื่อ ค.ศ.๑๙๖๔

๒. ลักษณะการเมืองภายใน

ยุโรปตะวันออกทุกประเทศ จะเริ่มต้นทางการเมืองในลักษณะคล้ายกัน คือเริ่มจากกวาดล้างอิทธิพลการเมืองแบบเดิม ทั้งเผด็จการทหารและระบอบกษัตริย์ โดยสร้างการเมืองแบบใหม่ที่วางรากฐานอยู่ที่ชนชั้นกรรมกรชาวนา ศาสนาจะถูกยกเลิกโดยการที่รัฐจะไม่เข้าส่งเสริม

นิตยสารอัลบาเนียทูเดย์ โฆษณาความก้าวหน้าของคอมมิวนิสต์อัลบาเนีย

^๑ จักรวรรดินิยม (Imperialism) หมายถึงลัทธิขยายอำนาจเพื่อการครอบครองโลก ความทฤษฎีของเลนิน ถือว่าจักรวรรดินิยมคือทุนนิยมผูกขาดขั้นสูงสุด จักรวรรดินิยมจึงหมายถึงการขยายอำนาจของฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกเป็นสำคัญ

ศาสนา ยึดทรัพย์สินขององค์กรศาสนาทั้งหมด และให้เสรีภาพที่จะ “ไม่” นับถือศาสนา

ลักษณะการปกครองในประเทศเหล่านี้ จะค่อนข้างไปทางเผด็จการ ทุกประเทศมีการใช้ ‘ประชาธิปไตยรวมศูนย์’ ปกครองโดยพรรคการเมือง พรรคเดียว แต่โดยทั่วไปพรรคคอมมิวนิสต์จะยังคงรักษาระบอบรัฐสภา และรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การเลือกตั้งจึงยังมีอยู่เสมอ เพียงแต่ว่าเป็นการเลือกตั้งแบบ ‘บัญชีเดียว’ คือผู้สมัครทั้งหมดมาจากพรรคคอมมิวนิสต์เพียงพรรคเดียว เพราะถือว่า พรรคคอมมิวนิสต์พรรคเดียวเท่านั้นที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพอย่างแท้จริง การลงคะแนนเสียงจึงเป็นการให้การรับรองผู้สมัครของพรรคเป็นหลัก และโดยมากแล้วผลก็จะเป็นการรับรองเสมอ เพราะถือว่าบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคได้รับการคัดเลือกมาแล้วเป็นอย่างดีที่น่าสนใจคือการเลือกตั้งแทบทุกครั้งในประเทศคอมมิวนิสต์ ประชาชนมักจะมาใช้สิทธิเกิน ๘๕% เสมอ และการที่จะมีหมู่บ้านหรือชุมชนมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ๘๕% หรือ ๑๐๐% เป็นเรื่องปกติ อันจะนำมาสู่การอธิบายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ว่า ประชาชนในประเทศของตนมีความตื่นตัวอย่างสมบูรณ์

ถึงกระนั้น รัฐสภาไม่ได้มีอำนาจควบคุม หรือตรวจสอบการบริหารเพราะอำนาจในการกำหนดนโยบายนั้นอยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์ ในทางทฤษฎี องค์กรนำสูงสุดของพรรค คือ สมัชชาพรรค ซึ่งเลือกมาจากตัวแทนหน่วยพรรคทั่วประเทศ โดยจะต้องมีการเรียกประชุมในเวลาที่กำหนด สมัชชาจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย เข้มมุ่งการดำเนินงาน และเลือกคณะกรรมการกลางพรรคไปดำเนินการตามนโยบายและเข้มมุ่งที่กำหนด คณะกรรมการกลางก็จะไปเลือกกรรมการแต่ละชุด เพื่อไปดำเนินงานเฉพาะด้านที่กำหนด เช่น คณะกรรมการเมือง จะเป็นองค์กรที่ดำเนินงานด้านการเมืองของพรรค คณะเลขาธิการ จะเป็นผู้ประสานงาน และดูแลงานประจำวันของพรรค กรรมการอื่น เช่น คณะกรรมการทหาร คณะโฆษณาการ คณะงานทฤษฎีพรรค คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม

ภาพการประชุมสมัชชาครั้งที่ ๗ ของพรรคคอมมิวนิสต์โปแลนด์
เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๕

เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัตินั้น ถือว่าคณะกรรมการเมืองของพรรคจะมีอำนาจมากที่สุด และเลขาธิการพรรค จะเป็นตำแหน่งนำสูงสุดของประเทศ อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางเศรษฐกิจวางแผนส่วนกลาง และการที่กิจการทางเศรษฐกิจดำเนินการโดยรัฐ ในที่สุดเป็นการนำมาสู่การสร้างกลไกรัฐขนาดใหญ่่มาก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการไม่น้อย แต่ในทางปฏิบัติถือว่า พรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้ควบคุมกลไกของรัฐ พรรคคอมมิวนิสต์และรัฐ จึงมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก

๓. ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต

ในด้านความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตนั้น จะต้องถืออย่างกว้างๆว่าประเทศยุโรปตะวันออกเหล่านี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของโซเวียตหรือในขอบเขตการแบ่งโลกเป็นสองค่าย ยุโรปตะวันออกก็อยู่ในค่ายที่นำโดย

สหภาพโซเวียต ซึ่งถูกเรียกต่อมาว่าเป็นประเทศหลังม่านเหล็ก^๒ อิทธิพลของโซเวียตมีอยู่มากมายในประเทศเหล่านี้ อย่างน้อยที่สุด โดยตรงก็คือ มีกองทหารโซเวียตตั้งอยู่ในหลายประเทศ เช่น ในเยอรมนีตะวันออกมีถึง ๒๒ กองพล ในประเทศ เช่น เชโกสโลวาเกีย โปแลนด์ ฮังการี และ โรมาเนีย ต่างก็มีกองทหารโซเวียตตั้งอยู่ทั้งสิ้น

การแบ่งค่ายออกเป็นค่ายคอมมิวนิสต์และโลกเสรีนั้น เป็นผลผลิตของสงครามเย็นซึ่งถ้าจะอธิบายให้ชัดขึ้นสงครามเย็นก็คือ ความขัดแย้ง การเผชิญหน้า และการทำสงครามโดยอ้อมระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต เพียงแต่ว่าสองอภิมหาอำนาจจะไม่รบกันโดยตรง ด้วยสงครามเปิดเผย ความตึงเครียดระหว่างโซเวียตและสหรัฐอเมริกาก็จะเริ่มมาตั้งแต่เมื่อสงครามโลกยุติลง แต่การเผชิญหน้าในสงครามเย็นเริ่มต้นจากเหตุการณ์ของการปฏิวัติในประเทศเชโกสโลวาเกีย เพราะฝ่ายตะวันตกถือว่าเชโกสโลวาเกียอยู่ในฝ่ายชนะสงคราม และเป็นประเทศที่มีรากฐานประชาธิปไตยเข้มแข็งกว่าประเทศอื่น การที่โซเวียตหนุนให้พรรคคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจ ทำให้เกิดความไม่พอใจจากผู้นำสหรัฐอเมริกาอย่างมาก นอกจากนี้คือ ปัญหาการแบ่งเยอรมนี และกรณีสงครามกลางเมืองในกรีซ ประชาชาติบีตี แฮร์รี เอส ทรูแมน แห่งสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการประกาศลัทธิทรูแมน (Truman Doctrine) ต่อรัฐสภาอเมริกาในเดือนมีนาคม ค.ศ.๑๙๔๗ ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ที่ได้ก็ตามที่มีการรุกรานของคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาจะไปที่นั่น เพื่อต่อสู้ป้องกันและรักษาอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตย ลัทธิทรูแมนนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ที่จะใช้นโยบายสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ให้จำกัดการขยายตัว แต่ก็จะถูกวิจารณ์ว่าลัทธิทรูแมนนี้

^๒ คำว่า 'ม่านเหล็ก' ถูกใช้อย่างเป็นทางการในปาฐกถาของนายกรัฐมนตรีนวินสตัน เชอร์ชิล แห่งอังกฤษ ในวันที่ ๕ มีนาคม ค.ศ.๑๙๔๖ ที่มีสหรัฐ ในสหรัฐอเมริกาเพื่อต้องการสื่อว่า ม่านเหล็กได้ปกคลุมยุโรปตะวันออก ซึ่งหมายถึงการที่ยุโรปถูกแบ่งเป็นสองส่วนด้วยอุดมการณ์ที่ต่างกัน อันถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามเย็น

เป็นจุดเริ่มต้นของ 'นโยบายตำรวจโลก' ที่นำสหรัฐอเมริกาไปรุกราน และแทรกแซงทางการเมืองในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

การต่อสู้ในสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต นั้น ดำเนินการต่อสู้กันในหลายลักษณะ นอกเหนือจากการเผชิญหน้ากันทางการเมือง ยังรวมถึงการแข่งขันกันติดตั้งอาวุธยุทธศาสตร์ในยุโรป การสู้รบกันด้วยสงครามทางอ้อม และสงครามตัวแทนในภูมิภาคอื่นเช่น ในเกาหลี เวียดนาม และตะวันออกกลาง เป็นต้น และยังหมายถึงการต่อสู้กันในด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ทั้งสหรัฐอเมริกาและโซเวียต ต่างก็ต้องพยายามโฆษณาอุดมการณ์ของตน และโจมตีอุดมการณ์ของฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะฝ่ายสหรัฐอเมริกาถือสงครามโฆษณาชวนเชื่อเป็นเรื่องสำคัญ จึงได้มีการรณรงค์อย่างหนักให้เห็นว่า ระบอบคอมมิวนิสต์เป็นระบอบที่ชั่วร้ายไร้เสรีภาพ ทำลายศาสนา ปราศจากมนุษยธรรม ขณะเดียวกันที่จะต้องสร้างภาพให้ตนเองให้เป็นฝ่ายถูกต้องเป็นธรรม เป็นฝ่ายประชาธิปไตย เป็นผู้พิทักษ์เสรีภาพของโลก ขณะที่โซเวียตก็โจมตีสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศที่แผ่อำนาจไปครอบงำโลกด้วยระบบทุนนิยมผูกขาด และแปรประเทศต่างๆ ทั่วโลกให้เป็นรัฐบริวารแบบสมัยใหม่ สหรัฐอเมริกาจึงเป็นจักรพรรดินิยมสมัยใหม่ อันน่ารังเกียจ มุ่งจะครอบครองโลกภายใต้กลไกของทุนนิยมผูกขาด และปล้นสะดมทรัพยากรของโลกที่สาม ลักษณะการต่อสู้ทางอุดมการณ์เช่นนี้

ประธานาธิบดีเฮร์รี เอส. ทรูแมน
ผู้ประกาศนโยบายตำรวจโลก

เป็นการต่อสู้ทางการเมืองแบบใหม่ที่มีได้เกิดขึ้นในการแข่งขันของมหาอำนาจในลักษณะเดิม

ในประเทศกลุ่มสังคมนิยม เพื่อให้มีการประสานงานและแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน จึงได้มีการตั้งองค์การร่วม ชื่อ 'คอมินฟอรัม' (Communist Information Bureau หรือ Cominform) ในวันที่ ๕ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๗ โดยเป้าหมายจะให้องค์การนี้เป็นองค์กรข่าวสารสำหรับโลกสังคมนิยม เพื่อปิดฉากการผูกขาดข่าวสารโดยจักรพรรดินิยมตะวันตก นอกจากนี้ โซเวียตได้จัดทำสัญญาว่าด้วยการร่วมมือทางการทหาร สัญญาร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรมกับทุกประเทศ จากนั้น เมื่อฝ่ายตะวันตกตั้งองค์การร่วมมือทางการทหาร คือ องค์การนาโต ฝ่ายโซเวียตและยุโรปตะวันออก จึงได้ดำเนินการตั้งองค์การร่วมมือทางการทหารของตนเช่นกัน นั่นคือการตั้งองค์การกติกาสัญญาวอร์ซอ (Warsaw Pact) ในวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๕ โดยมีสมาชิกแรกก่อตั้งคือ สหภาพโซเวียต โปแลนด์ โรมาเนีย บุลกาเรีย ฮังการี เชโกสโลวาเกีย อัลบาเนีย และเยอรมนีตะวันออก

เมื่อความขัดแย้งทางการเมืองขยายตัว รัฐมนตรีต่างประเทศอะดัม ราพัคกี (Adam Rapacki, ๑๙๐๕-๑๙๗๐) แห่งโปแลนด์ ได้เสนอต่อที่ประชุมสหประชาชาติ ในวันที่ ๒ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๗ ให้กำหนดให้เขตยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกทั้งหมดเป็นเขตปลอดนิวเคลียร์ ซึ่งข้อเสนอนี้ต่อมาจะเรียกว่า 'แผนราพัคกี' (Rapacki Plan) ข้อเสนอนี้ได้รับการสนับสนุนจากประเทศยุโรปตะวันออกทั้งหมด อย่างไรก็ตาม เยอรมนีตะวันตกแสดงท่าทีไม่เห็นด้วย จากการที่รัฐสภาของเยอรมนีตะวันตกผ่านมติว่า เยอรมนีตะวันตกต้องป้องกันตนเองด้วยระบบอาวุธที่ทันสมัยที่สุด ตามที่สหรัฐอเมริกาเตรียม และในที่สุดสหรัฐอเมริกาได้ปฏิเสธแผนราพัคกีอย่างเป็นทางการในวันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๘ และอังกฤษได้ให้การสนับสนุนแก่สหรัฐอเมริกา หลังจากนั้น สหรัฐอเมริกาได้นำขีปนาวุธนิวเคลียร์และอาวุธยุทธศาสตร์จำนวนมากมาติดตั้ง

ในยุโรปตะวันตก ทำให้สถานการณ์แข่งขันด้านอาวุธระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตเป็นไปอย่างรุนแรง

๔. แนวโน้มของปัญหาเศรษฐกิจ

ประเทศยุโรปตะวันออกทั้งหลาย เมื่อผ่านการพัฒนาสังคมนิยมราว ๑๐ ปี ก็จะเผชิญวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งแรกในลักษณะคล้ายกัน นั่นคือ การขาดแคลนสินค้าอาหาร ความตกต่ำของคุณภาพการผลิต ประสิทธิภาพในการทำงานของคนงานต่ำลง ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นวัตถุดิบลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว เกิดความยากลำบากในการควบคุมราคาสินค้า และการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง ด้วยเหตุนี้ ผู้นำประเทศยุโรปตะวันออกทั้งหลายจึงต้องพยายามใช้มาตรการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของตนเอง ทำให้แบบแผนร่วมทางเศรษฐกิจเริ่มลดลง โดยเฉพาะยูโกสลาเวีย ที่สร้างระบบเศรษฐกิจของตนอย่างเป็นเอกเทศ แต่ทุกประเทศก็ยังคงรักษาหลักการที่เป็นแกนกลางของสังคมนิยม คือ ระบบเศรษฐกิจวางแผน การควบคุมวิสาหกิจและอุตสาหกรรมสำคัญ การควบคุมการพัฒนาของรัฐกิจเอกชน การรักษากระจายรายได้ และระบบสวัสดิการสังคม เป็นต้น

๖.๒ ปัญหาในค่ายสังคมนิยม

หลังจากการปฏิวัติในยุโรปตะวันออก ฝ่ายตะวันตกพยายามอธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างยุโรปตะวันออกกับโซเวียตนั้น มีลักษณะเป็นแบบรัฐบริวารกับเมืองแม่ แต่ฝ่ายยุโรปตะวันออกมีความพยายามอยู่ไม่น้อยที่จะรักษาระยะห่างจากโซเวียต ลักษณะของความสัมพันธ์ในระยะแรกโซเวียตจะมีบทบาทเป็นอย่างมากในการนำในด้านนโยบายต่างประเทศของประเทศเหล่านี้ และระบบสังคมนิยมของโซเวียตก็กลายเป็นแม่แบบของระบบการบริหารในยุโรปตะวันออก และที่เห็นได้ชัด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศโซเวียต ก็จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในยุโรปตะวันออกด้วย โดยเฉพาะหลังจาก

นิกิตา ครุสชอฟ ผู้นำโซเวียต

โยเซฟ สตาลิน ผู้นำโซเวียต ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๓ และต่อมา นิกิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev, ๑๙๕๔-๑๙๗๑) ขึ้นสู่อำนาจใน ค.ศ. ๑๙๕๕ ครุสชอฟได้ใช้นโยบายทำลายภาพลักษณ์สตาลิน (Destalinization) โดยการวิพากษ์แนวทางสตาลินว่ามีความผิดพลาดและโจมตีตัวบุคคลสตาลินว่า น่าเดียด เผด็จการ และก่อความผิดพลาดจำนวนมาก นอกจากนี้ยังนำเสนอ นโยบายปฏิรูป

เศรษฐกิจ ให้ผ่อนคลายการควบคุม กรณีนี้ได้เป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนผู้นำในประเทศยุโรปตะวันออกหลายประเทศ โดยเฉพาะผู้นำที่จะถูกปรับเปลี่ยนคือ ผู้นำสายเคร่งคัมภีร์แบบสตาลิน หรือผู้นำสายมอสโคว์ที่เกลียดชังในโซเวียต และผ่านสถาบันลัทธิมาร์กซ์ที่มอสโคว์ การเปลี่ยนผู้นำทำให้มีการปรับนโยบายเศรษฐกิจสู่การปฏิรูปมากยิ่งขึ้น แต่การดำเนินการเช่นนี้ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างโซเวียตและจีน เนื่องจากจีนยังคงรักษาแนวทางการบริหารตามแบบ สตาลิน เหมาเจอตง (๑๙๕๓-๑๙๗๖) ผู้นำจีนจึงประณาม ครุสชอฟว่า เเดินแนวทางลัทธิแก้^๓ และเป็นเหตุให้โซเวียตกับจีนตัดความสัมพันธ์กัน จากนั้นประเทศยุโรปตะวันออกส่วนใหญ่ก็ตัดความสัมพันธ์กับจีนด้วย นอกจากอัลบานเนียที่สนับสนุนจีน และประณามโซเวียต

^๓ ลัทธิแก้ (revisionism) โดยความหมายคือ การแก้ไขลัทธิมาร์กซ์เพื่อประโยชน์ของชนชั้นนายทุน เป็นข้อกล่าวหาที่แสดงเป้าหมายเชิงลบ ว่ามีการเปลี่ยนหรือการทรยศต่ออุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์

ต่อมาเมื่อครุสชอฟถูกโค่นอำนาจในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๖๔ และเลโอนิด เบรสเนฟ (Leonid Brezhnev, ๑๙๐๖-๑๙๘๒) ขึ้นเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตแทน เบรสเนฟยังคงรักษาแนวนโยบายแบบครุสชอฟ จึงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในยุโรปตะวันออกมากนัก แต่กระนั้น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียตก็ยังคงอยู่ และแสดงให้เห็นชัดในหลายกรณี กล่าวคือ

๑. การแยกตัวของยูโกสลาเวีย ค.ศ.๑๙๔๘

ยูโกสลาเวียปฏิวัติสู่สังคมนิยมและเลิกระบอบกษัตริย์ ใน ค.ศ.๑๙๔๕ แต่โยชิป โบรส ตีโต ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวีย มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองไม่ค่อยขึ้นต่อโซเวียต เพราะในการปฏิวัติฝ่ายยูโกสลาเวียก็ถือว่าปฏิวัติด้วยตนเอง กองทัพแดงโซเวียตไม่มีบทบาทมากนัก นโยบายของตีโตในระยะแรกก็เป็นเช่นเดียวกับผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อื่นๆ โดยมีการประกาศยึดวิสาหกิจขนาดใหญ่เข้าเป็นของรัฐ และประกาศใช้แผนการ ๕ ปี ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๔๖ มีการปฏิวัติการเกษตรทั่วประเทศ แต่ยูโกสลาเวียมิได้ประกาศยึดที่ดินเข้าเป็นของรัฐ เพื่อสร้างนารวมและนารัฐในลักษณะเดียวกับโซเวียต หากแต่ใช้วิธีจำกัดการถือครองที่ดิน เพื่อจัดชนชั้นเจ้าที่ดิน จากนั้นได้มีการให้สิทธิแก่ชนชั้นชาวนามีที่ดินแปลงเล็กเป็นของตนเองได้ และที่สำคัญคือไม่มีการรณรงค์ต่อต้านชาวนารวย เพราะตามแนวคิดของตีโตถือว่าชาวนาทั้งหมดเป็นพันธมิตรของการปฏิวัติ แนวทางของยูโกสลาเวียเช่นนี้จะถูกวิจารณ์จากนักทฤษฎีสถิติมาร์กซ์ของโซเวียตว่า เป็นแนวทางที่ไม่ถูกต้อง เพราะสร้างประโยชน์แก่ชาวนารวย และเอื้ออำนวยแก่การเกิดชนชั้นนายทุนในชนบท

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างโซเวียตกับยูโกสลาเวียเริ่มจากความเห็นอันไม่ตรงกันในเรื่องการวางแผนร่วมมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งตีโตถือว่า ยูโกสลาเวียย่อมมีสิทธิกำหนดแบบแผนทางเศรษฐกิจเป็นของตนเอง แต่ที่กลายเป็นกรณีพิพาทคือ การที่ตีโตเสนอตั้งสันนิบาต

คอมมิวนิสต์บอลข่านและคาบูก โดยเชิญผู้นำบูลกาเรีย และอัลบาเนีย มาประชุมในเดือนมิถุนายน ค.ศ.๑๙๔๖ และเตรียมการที่จะขยายให้โรมาเนีย โปแลนด์ ฮังการี เชโกสโลวาเกีย และรวมถึงกรีซ เข้าเป็นสมาชิกต่อมา นโยบายนี้บรรลุผลเป็นรูปธรรมเมื่อมีการลงนามในข้อตกลงระหว่างผู้นำ ยูโกสลาเวีย-บูลกาเรีย ที่มีเมืองเบลด (Bled) ในวันที่ ๑ สิงหาคม ค.ศ.๑๙๔๗

แต่ในนโยบายเช่นนี้สหภาพโซเวียตไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก เพราะตีโตดำเนินการด้านต่างประเทศโดยไม่ปรึกษาโซเวียต นอกจากนี้ โซเวียตยังไม่เห็นด้วยกับการทุ่มเทความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์กรีซ เพราะเห็นว่าจะนำไปสู่ความขัดแย้งกับอังกฤษที่รุนแรงมากขึ้น ในที่สุด ความขัดแย้งกลายเป็นการโต้แย้งกันในด้านแนวคิดและทฤษฎี โดยในเดือนมีนาคม ค.ศ.๑๙๔๘ ฝ่ายโซเวียตเริ่มกล่าวหาว่า ตีโตและคณะกำลัง ดำเนินสังคมนิยมคิดแนวทางและกลายเป็นลัทธิแก่ ขณะที่ฝ่ายตีโตยืนยัน หลักการความเป็นอิสระของพรรคคอมมิวนิสต์ ที่จะเลือกเส้นทางการพัฒนาที่แตกต่างกัน และเรียกร้องให้โปแลนด์และรัฐยุโรปตะวันออกอื่นๆ เลือกเส้นทางการพัฒนาของตนเองไม่ต้องตามแบบอย่างสหภาพโซเวียต

ด้วยเหตุนี้ ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๔๘ องค์กรโคมินฟอรัมก็เปิดประชุมโดยไม่มีตัวแทนของยูโกสลาเวีย ผลการประชุมก็คือ องค์กรโคมินฟอรัมเลิกสัญญาและขับยูโกสลาเวียออกจากสมาชิกภาพ เพื่อบีบบังคับให้กลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวีย ปลดตีโตจาก เลขาธิการพรรค แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะกรรมการเมืองพรรคคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียส่วนข้างมากสนับสนุนตีโต ดังนั้น ใน ค.ศ.๑๙๔๘ โซเวียตก็เลิกความช่วยเหลือทั้งหมดต่อยูโกสลาเวีย และยกเลิกสัญญามิตรภาพกับยูโกสลาเวีย จากนั้นประเทศยุโรปตะวันออกอื่นๆ ก็ยกเลิกสัญญามิตรภาพกับยูโกสลาเวียทั้งหมด ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง ยูโกสลาเวียกับพรรคคอมมิวนิสต์อื่นๆ จึงขาดสะบั้นลง ทำให้ยูโกสลาเวีย โดดเดี่ยวและประสบปัญหาการสร้างเศรษฐกิจ เพราะถูกคว่ำบาตรจาก ประเทศคอมมิวนิสต์เพื่อนบ้าน

ดังนั้น ติโตจึงต้องแก้ปัญหา โดยเริ่มจากกวาดล้างฝ่ายนิยมโซเวียตภายในพรรค ซึ่งนำโดยรัฐมนตรีคลังสเรเตน ซูโยวิช (Sreten Žujović, ๑๘๙๕-๑๙๗๖) ติโตสั่งจับกุมซูโยวิชในวันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๔๘ และสั่งปลดออกจากพรรค จากนั้นติโตก็เริ่มสร้างสังคมนิยมตามแนวทางของตนเอง อันดับแรกคือการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาและฝ่ายตะวันตก แต่ติโตอธิบายว่าเป็นการรับโดยมหาอำนาจตะวันตกไม่มีสิทธิกำหนดเงื่อนไข เช่น ติโตจึงลงนามในสัญญารับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ยอมสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มนาโต

ต่อมาในเดือนมิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๐ รัฐสภายูโกสลาเวียก็ผ่านแนวทางเศรษฐกิจตามข้อเสนอของเอ็ดวาร์ด คาร์เดิล คือ การสร้างเศรษฐกิจแบบ 'สังคมนิยมบริหารตนเอง' (Socialism self-management-SSM) กล่าวคือ ตั้งคณะกรรมการรวมหมู่ขึ้นบริหารโรงงานตนเอง แทนที่จะยึดให้รัฐ

ผู้นำประเทศโลกที่สาม คือ เยาวหราล เนห์รูแห่งอินเดีย ความเม เอ็นครูมาแห่งกานา กามาล นัสเซอร์แห่งอียิปต์ ชูการ์โนแห่งอินโดนีเซีย และติโต ผู้นำยูโกสลาเวีย ประชุมชั้นสูงสุดของประเทศโลกที่สามที่เบลเกรด ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๖๑

ดำเนินการบริหาร นอกจากนี้ ยังยินยอมให้ชาวนาบริหารที่นาของตนเองโดยไม่คั่งนารวมและนารัฐ ตีโตอธิบายว่า การปฏิบัติตามทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์ จะต้องมีเป้าหมายในการสลายพรรคและรัฐให้หมดไป เพื่อให้ประชาชนมีเสรี ด้วยข้ออ้างเช่นนี้ ใน ค.ศ.๑๙๕๒ ตีโตจึงเปลี่ยนชื่อพรรคคอมมิวนิสต์เป็น ‘สันนิบาตคอมมิวนิสต์แห่งยูโกสลาเวีย’ (Savez Komunista Jugoslavije-SKJ) แทน โดยอธิบายว่าพรรคคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียอยู่ในขบวนการสลายอำนาจให้แก่ประชาชน การดำเนินการเช่นนี้โซเวียตไม่เห็นด้วยและโจมตีว่า แนวคิดให้กรรมกรบริหารโรงงานเองไม่เป็นไปตามลัทธิมาร์กซ์ แต่เป็นแนวทางลัทธิแก้และการให้ชาวนาบริหารที่นาจะทำให้เกิดนายทุนน้อยในชนบท

หลังจากที่โยเซฟ สตาลินถึงแก่กรรม ยูโกสลาเวียกับโซเวียตได้ฟื้นคืนความสัมพันธ์กับอีกครั้ง ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๕ เมื่อนิกิตา ครุสชอฟ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตคนใหม่ เยือนยูโกสลาเวีย และกล่าวแสดงความเสียใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ต่อมา ตีโตได้เดินทางไปเยือนมอสโคว์ตอบแทนในวันที่ ๒ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๖ แต่ยูโกสลาเวียก็ไม่กลับมาเป็นสมาชิกกติกาสัญญาวอร์ซอ และยังคงดำเนินนโยบายอิสระต่อไป นอกจากนี้ ตีโตก็นำประเทศเข้าร่วมกับกลุ่มผู้นำโลกที่สามจัดตั้งกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด โดยเฉพาะในเดือนกันยายน ค.ศ.๑๙๖๑ ได้มีการเปิดประชุมกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่กรุงเบลเกรด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ยูโกสลาเวียเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และเป็นอิสระจากโซเวียตโดยสิ้นเชิง

แม้ว่ารัฐบาลกลางยูโกสลาเวีย จะพยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ โดยให้อิสระแก่สันนิบาตคอมมิวนิสต์สาขาแต่ละสาธารณรัฐ และได้ผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งผ่านการพิจารณาของรัฐสภาสหพันธรัฐในวันที่ ๗ เมษายน ค.ศ.๑๙๖๓ รับรองให้แต่ละสาธารณรัฐเป็นอิสระจากกัน โดยให้มีรัฐธรรมนูญของตนเอง มีการปกครองภายในเอง มีศาลของสาธารณรัฐ มีรัฐสภา นายกรัฐมนตรี

การประชุมสันนิบาตคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียครั้งที่ ๑๒ เดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๖๒

ประธานาธิบดีของตนเอง รัฐบาลกลางดูแลด้านกลาโหม และการต่างประเทศ แต่กระนั้น รัฐสภาที่ผ่านญัตติ แต่งตั้งให้ตีโตดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีตลอดชีวิตสำหรับรัฐบาลกลาง

ในด้านนโยบายเศรษฐกิจ สันนิบาตคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียก็พยายามลดการควบคุมส่วนกลางในข้ออ้างว่า จะต้องกระจายอำนาจ เพื่อให้เป็นไปตาม 'กลไกตลาดสังคมนิยม' รวมทั้งขยายอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในโครเอเชีย เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศ นโยบายเช่นนี้ กลุ่มของอเล็กซานดาร์ รันโกวิช กรรมการเมืองและรัฐมนตรีความมั่นคงไม่เห็นชอบด้วย เพราะเห็นว่า รัฐบาลกลางยังมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาอำนาจเพื่อรักษาเอกภาพของสหพันธรัฐ ในที่สุด ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.๑๙๖๖ รันโกวิชก็ถูกปลดจากตำแหน่งรัฐมนตรี ด้วยข้อหาว่าใช้

ซาฟกา กูชาร์

อำนาจในทางที่ผิด และได้ถูก
ขับออกจากสันนิบาตในอีก ๒
เดือนต่อมา

แต่กระนั้น ก็ยังเกิด
กระแสเคลื่อนไหวชาตินิยม โดย
เฉพาะในกรณีของโครเอเชีย ใน
ค.ศ.๑๙๖๘ กลุ่มปัญญาชนของ
โครเอเชียได้พยายามเรียกร้อง
ให้มีการให้สิทธิทางการเมืองแก่

ปัจเจกชนมากขึ้น และให้มีการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ ต่อมาใน
เดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๑ ก็เกิดการชุมนุมประท้วงใหญ่ของนักศึกษา
ในกรุงซาเกรบ และมีประชาชนเข้าร่วมสนับสนุนจำนวนมาก กรณีนี้
เรียกว่า ‘ใบไม้ผลิโครเอเชีย’ (*Hrvatsko proljeće*) แต่รัฐบาลกลางของ
ยูโกสลาเวียเห็นว่า การเคลื่อนไหวเช่นนี้เป็นอันตรายต่อเอกภาพของ
ประเทศ จึงได้ทำการจับกุมกลุ่มผู้นำของขบวนการ มีผู้ถูกไต่สวน
ดำเนินคดีถึง ๒ พันคน และจำนวนมากก็ถูกตัดสินจำคุก หลังจากนั้น
ก็ได้มีการกวาดล้างในสันนิบาตคอมมิวนิสต์สาขาโครเอเชีย โดยมีการ
ปลดตำแหน่งสมาชิกพรรคจำนวนมาก แม้กระทั่ง ซาฟกา ดับเชวิช-กูชาร์
(Šavka Dabčević Kučar, ๑๙๒๓-๒๐๐๐) เลขาธิการสตรีของสันนิบาต
ก็ถูกปลดจากกรณีนี้ด้วย

๒. เยอรมนีตะวันออกและกำแพงเบอร์ลิน

เยอรมนีตะวันออกที่ใช้ชื่อทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตย
เยอรมนี (DDR.) แยกประเทศใน ค.ศ.๑๙๔๙ มีวอลเตอร์ อุลบริชต์ ผู้นำ
สายมอสโคว์เป็นผู้นำ อุลบริชต์เดินตามแนวทางลัทธิสตาลินอย่างมั่นคง
มีการตั้งทวงความมั่นคงแห่งรัฐ เพื่อควบคุมฝ่ายค้านเรียกว่า สตาซี (*Stazi*)
และเมื่อเกิดความขัดแย้งกรณียูโกสลาเวีย อุลบริชต์ก็ดำเนินการกวาดล้าง
ภายในพรรคเพื่อจัดแนวทางลัทธิตีโต (*Titoism*) โดยกระชับองค์กร

และถอดถอนสมาชิกพรรคและ
กรรมการระดับต่างๆ ถึง ๑.๕
แสนคน จากนั้น รัฐบาลได้ใช้
นโยบาย 'การเร่งทะยาน' สู่อำนาจ
สังคมนิยมโดยเน้นเศรษฐกิจที่
รวมศูนย์ การสร้างอุตสาหกรรม
หนัก โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
๕ ปีฉบับแรกใน ค.ศ.๑๙๕๑
และการสร้างนารวมอย่างรวดเร็ว
ต่อมา ใน ค.ศ.๑๙๕๒ ได้มีการ
เปิดประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ ๒
ซึ่งกำหนดเป้าหมายที่จะสร้าง
สังคมนิยมที่มั่นคงและยกระดับ
การต่อสู้ทางชนชั้น โดยการปรับ
องค์กรรัฐการให้เข้มแข็งมากขึ้น เพื่อเข้าควบคุมทิศทางการเศรษฐกิจ ในการ
ดำเนินการ รัฐบาลเยอรมนีตะวันออกจึงล้มเลิก ๕ มณฑลแบบเดิม^๔
ซึ่งเป็นมรดกของสหพันธรัฐ และแบ่งใหม่เป็น ๑๔ จังหวัด เพื่อลดอำนาจ
ท้องถิ่นลง นอกจากนี้ยังใช้นโยบายสร้างวัฒนธรรมใหม่ ทำลายวัฒนธรรม
ล้าหลัง โดยมุ่งที่การกวาดล้างอิทธิพลของศาสนา ประการต่อมา คือ
การใช้นโยบายสร้างความมั่นคงทางการทหาร โดยการระดมให้มวลชน
เข้าร่วมป้องกันประเทศ จากการคุกคามของจักรพรรดินิยมตะวันตก

การใช้นโยบายสังคมนิยมที่เข้มงวดเช่นนี้ จึงก่อให้เกิดปฏิกิริยา
ต่อต้าน โดยเฉพาะใน ค.ศ.๑๙๕๒ เริ่มเกิดภาวะการขาดแคลนสินค้า
อุปโภคบริโภคทำให้ประชาชนหลังไหลอพยพไปยังเยอรมนีตะวันตก
เป็นจำนวนมาก เยอรมนีตะวันออกต้องเร่งสร้างรั้วลวดหนามปิดกั้น

วอลเตอร์ อุลบริชต์ ลงนิตยสารไทม์

๑๓ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๕๓

^๔ มณฑลเดิมที่รวมเป็นเยอรมนีตะวันออก คือ แบรินเดนเบิร์ก แซกโซนี ชูร์ริงเกีย
แซกโซนี-อันฮาลต์ และเมกเลนเบิร์ก-วอร์ปอมเมิร์น

พรมแดน จนสำเร็จเรียบร้อยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๒ ทำให้การหนีข้ามแดนเป็นไปอย่างยากลำบากมากขึ้น

ปัญหาอย่างสำคัญที่ทำให้การก้าวกระโดดสู่สังคมนิยมตามโครงการของอูลบรีชต์ ไม่อาจจะเป็นไปอย่างได้ผลก็คือ การขาดแคลนเงินทุน รัฐบาลจึงต้องใช้นโยบายกดค่าจ้างแรงงานให้ต่ำ แต่ระดมสร้างจิตสำนึกในการทำงานหนักเพื่อสังคม เพื่อนำเอามูลค่าส่วนเกินมาลงทุนในอุตสาหกรรมหนัก จึงทำให้เกิดความเดือดร้อนทั่วไป สถานการณ์ดำเนินไปจนกระทั่งหลังจากที่สตาลินถึงแก่กรรม กระแสความไม่พอใจก็ปะทุขึ้น จนกลายเป็นการประท้วงใหญ่ครั้งแรกในโลกสังคมนิยม

ในวันที่ ๑๖ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๓ เกิดการเดินขบวนประท้วงรัฐบาลครั้งใหญ่ในเบอร์ลินตะวันออก โดยเริ่มต้นจากกลุ่มกรรมกรก่อสร้างและได้รับการสนับสนุนจากกรรมกรนับแสนคนทั่วกรุงเบอร์ลิน จากนั้นเมื่อข่าวนี้แพร่หลายออกไป ในวันที่ ๑๗ มิถุนายน ก็เกิดการนัดหยุดงานขยายไปทั่วประเทศ ประชาชนกว่า ๔ หมื่นคนเดินขบวนประท้วงใน

นักศึกษาเยอรมนีตะวันออกสู้กับรถถังโซเวียต ๑๗ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๓

เบอร์ลินตะวันออก และประชาชนหลายเมืองได้บุกเข้าทำลายสาขาพรรคคอมมิวนิสต์ในแต่ละเมือง และประณามอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในเยอรมนี รัฐบาลต้องประกาศกฎอัยการศึกทั่วประเทศ แต่ก็ยังไม่อาจควบคุมสถานการณ์ได้ แม้กระทั่งวอลเตอร์ อุลบรีตซ์ เลขาธิการพรรคและคณะกรรมการเมืองก็ต้องหนีออกจากกรุงเบอร์ลิน คณะผู้นำเยอรมันตะวันออกก็ต้องขอให้กองทัพแดงโซเวียตเข้ามาช่วยปราบปราม กองทหารโซเวียตก็ออกรักษาการและปราบปราม จนทำให้มีผู้เสียชีวิตราว ๕๐ คน และบาดเจ็บ นับร้อยคน หลังจากนั้น รัฐบาลเยอรมนีตะวันออกก็ทำการกวาดล้างจับกุม ฝ่ายค้านจำนวนนับหมื่นคน สถานการณ์จึงสงบลง

ผลจากกรณีนี้ โซเวียตจึงปรับนโยบายต่อเยอรมนีตะวันออก เพื่อรื้อฟื้นความนิยมในหมู่ประชาชนเยอรมนี โดยการเลิกสถานะประเทศแพ้สงครามของเยอรมนีตะวันออก เช่น การยกเลิกค่าปฏิกรรมสงครามตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๕๔ เป็นต้นไป การคืนวิสาหกิจสำคัญ ๓๓ แห่งที่โซเวียตยึดไว้ให้แก่เยอรมนีตะวันออก การยินยอมให้เยอรมนีตะวันออกจัดตั้งกองทหารประจำการของตนเอง แล้วเชิญให้เยอรมนีตะวันออกเข้าร่วมกลุ่มกติกาสัญญาวอร์ซอ ส่วนรัฐบาลเยอรมนีตะวันออกก็พยายามปรับนโยบายเพื่อแก้ปัญหากรรมกร เช่น การลดชั่วโมงทำงานของกรรมกร ปรับสวัสดิการ เพิ่มวันหยุดงาน เป็นต้น

ต่อมาเมื่อ นิกิตา ครุสชอฟ ผู้นำโซเวียตประณามลัทธิบูชาบุคคลสตาลิน ใน ค.ศ.๑๙๕๖ วอลเตอร์ อุลบรีตซ์ ผู้นำเยอรมนีตะวันออกก็ประณามสตาลินด้วย โดยวิพากษ์ความคิดพลาดของสตาลินในกรณีของเยอรมนี นอกจากนี้ ก็คือการรับเอานโยบายผ่อนปรนแบบครุสชอฟมาใช้ในเยอรมนีตะวันออก จึงทำให้อุลบรีตซ์ยังมีความมั่นคงด้านการนำต่อไป ในขณะที่ประชาชนก็ยังไม่พอใจอยู่ และพยายามที่จะอพยพไปยังเยอรมันตะวันตกเฉลี่ยปีละนับแสนคน นี่ก็สาเหตุหนึ่งของการสร้างกำแพงเบอร์ลิน ซึ่งเริ่มต้นในวันที่ ๑๓ สิงหาคม ค.ศ.๑๙๖๑ และสร้างเสร็จในปลายเดือนนั่นเอง กำแพงยาวทั้งสิ้น ๔๕ กิโลเมตร เป็น

คอนกรีตเกือบทั้งหมด กำแพงนี้ทำให้โอกาสที่ชาวเยอรมันตะวันออกจะหลบหนีไปเยอรมนีตะวันตกประสบความสำเร็จยากลำบาก และก็กลายเป็นสัญลักษณ์ของความล้มเหลวของระบอบสังคมนิยมเยอรมนี ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนของตนเอง ในโลกตะวันตกกำแพงเบอร์ลิน ถูกตีความด้านลบโดยสิ้นเชิง ว่าเป็นเครื่องหมายแสดงถึงการกดขี่ของโลกคอมมิวนิสต์

หลังจากนั้น เมื่อถึง ค.ศ.๑๙๖๓ ได้มีการปรับนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจ มีการตั้งคณะมนตรีเศรษฐกิจของประชาชน รับผิดชอบดำเนินการตัดสินใจในด้านการดำเนินกิจการ โดยไม่ต้องผ่านพรรค จึงทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในเยอรมันตะวันออกเป็นไปได้ด้วยดี เพราะเกิดนักบริหารรุ่นใหม่เข้ามาดำเนินการด้านการผลิต และเทคโนโลยีให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และมีการเน้นการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคมากขึ้น เพื่อปรับมาตรฐานการดำรงชีพของประชาชน พร้อมกับขยายการศึกษา

การสร้างกำแพงเบอร์ลิน ค.ศ.๑๙๖๑

สร้างสวัสดิการสังคม นโยบายเหล่านี้ ทำให้เศรษฐกิจของเยอรมนีตะวันออกเติบโตอย่างรวดเร็ว จนทำให้เยอรมันตะวันออกกลายเป็นประเทศที่มีระดับการครองชีพสูงที่สุดในยุโรปตะวันออก และอัตราการอพยพหนีของประชาชนเริ่มลดลง

หลังจากที่เลโอนิด เบรสเนฟ ขึ้นครองอำนาจในโซเวียต และใช้นโยบายผ่อนคลายนโยบายความตึงเครียดกับประเทศตะวันตก ทำให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ขึ้นปกติระหว่างโซเวียต

เลโอนิด เบรสเนฟ

กับเยอรมนีตะวันตก มีการลงนามในสัญญามิตรภาพต่อกันในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ค.ศ.๑๙๖๐ โดยฝ่ายเยอรมันตะวันตกยอมรับในพรมแดนเยอรมันตะวันออกกับโปแลนด์ กรณีนี้นำมาสู่แนวโน้มที่จะมีการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมนี ๒ ฝ่าย และเกิดความคาดหมายว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำในเยอรมนีตะวันออก ในที่สุด วันที่ ๓ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๖๑ อุลบริชต์ซึ่งมีอายุถึง ๗๘ ปี ก็ต้องลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการพรรค แอริค โฮเนคเคอร์ (Erich Honecker, ๑๙๑๒-๑๙๙๘) อายุ ๕๕ ปี ได้รับตำแหน่งเลขาธิการพรรคคนใหม่

โฮเนคเคอร์เป็นผู้นำคอมมิวนิสต์จากแคว้นซาร์ (Saarland) และเคยมีบทบาทสำคัญในการต่อต้านนาซีจนถูกจำคุกในสมัยที่นาซีเรืองอำนาจ หลังจากการปฏิวัติเขาได้กลายเป็นหนึ่งในผู้นำสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์เยอรมนี และได้รับเลือกให้เลื่อนสู่ตำแหน่งในกรมการเมืองเมื่อ ค.ศ.๑๙๕๘ เขาเป็นคนที่สำคัญที่สนับสนุนการสร้างกำแพงเบอร์ลิน และเป็นผู้ดำเนินการผลักดันให้อุลบริชต์พ้นจากตำแหน่ง เมื่อเข้ารับตำแหน่งผู้นำแทน ก็ได้เริ่มการปรับนโยบายโดยการผ่อนคลายนโยบาย

ตั้งเครือข่ายเยอรมนีตะวันตก และเปิดความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมนี ๒ ฝ่ายในวันที่ ๒๑ ธันวาคม ค.ศ.๑๘๗๒ ด้วยการลงนามในสัญญาเบสิก (Grundlagenvertrag) ระหว่างผู้นำสองประเทศในหลักการที่จะเคารพในเขตแดนของกันและกัน ซึ่งหมายถึงการที่เยอรมันตะวันออกยอมรับในสถานะของเบอร์ลินตะวันตก ดังนั้น ความตึงเครียดระหว่างสองฝ่ายจึงผ่อนคลายลง และนำไปสู่การที่เยอรมนีทั้งสองประเทศ ได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ใน ค.ศ.๑๙๗๓ และเยอรมนีตะวันออกเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกาในเดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๔

ในทางเศรษฐกิจ โสเนคเคอร์ยังคงใช้วิธีการปฏิรูปที่เรียกว่า 'สังคมนิยมผู้บริโภคร' ซึ่งให้ความสำคัญการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค และการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการลงทุนสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อให้สวัสดิการเคหะราคาถูกแก่ประชาชน ซึ่งทำให้ระดับการครองชีพของเยอรมนีตะวันออกยังสูงกว่าประเทศยุโรปตะวันออกอื่น แต่กระนั้น โสเนคเคอร์ยังใช้นโยบายปกครองภายในอย่างเข้มงวด

๓. ปัญหาในโปแลนด์ครั้งแรก

หลังการปฏิวัติสังคมนิยม โปแลนด์ดำเนินการตามแนวทางของโซเวียตอย่างเข้มงวด มีการรวมกรรมสิทธิ์วิสาหกิจสำคัญเป็นของรัฐ แล้วใช้แผนสามปีฟื้นฟูเศรษฐกิจโดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก และการสร้างนารวมนารัฐ ผู้นำสำคัญในระยะนี้ คือ โบลสวาฟ เบียร์ด ซึ่งมาจากสายมอสโคว์ ได้เป็นประธานาธิบดีเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๙๕๖ ผู้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคเอกภาพกรรมกร (พรรคคอมมิวนิสต์) ที่มีบทบาทของการนำพรรคก็คือ ฟวาคิสวาฟ โกฎวกา ผู้นำขบวนการใต้ดินในประเทศ อย่างไรก็ตาม ในวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ.๑๙๕๘ พรรคได้ประกาศนโยบายเฉพาะหน้า ๘ ข้อ ข้อหนึ่งในจำนวนนี้ก็คือ การชำระล้างพรรคให้บริสุทธิ์ปราศจากแนวทางที่ผิดพลาดเป็นที่ชัดเจนต่อมาว่า ผู้ที่ถูกโจมตีว่ามีแนวทางอันผิดพลาดคือ โกฎวกา เลขาธิการพรรคนั่นเอง ในที่สุด ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรค

ในวันที่ ๒๐ กันยายน โคมูวกา พร้อมด้วยเอ็ดวาร์ท โอซุพกา-มอราฟสกี นายกรัฐมนตรีและกรรมการพรรคส่วนหนึ่งถูกปลดจากตำแหน่ง โคมูวกา ถูกจับกุมในข้อหาว่าเป็นลัทธิแก้และฉวยโอกาสเอียงขวา จึงถูกจับจากพรรคและต้องจำคุกถึง ๕ ปี จากนั้น เบียร์ุตรับตำแหน่งเลขาธิการพรรคและจอมพลคอนสตันดี รอคอสซอฟสกี (Konstanty Rokossovski, ๑๙๑๖-๑๙๖๘) ผู้บัญชาการทหารในกองทัพรัสเซียซึ่งเกิดในโปแลนด์ ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีกลาโหม และดำรงตำแหน่งในกรมการเมือง ซึ่งหมายถึงว่า ในทางเมืองและการทหารโปแลนด์ยังคงถูกควบคุมจากสหภาพโซเวียต

อย่างไรก็ตาม เมื่อสตาลินถึงแก่กรรมแล้ว ได้เริ่มมีการผ่อนปรน โคมูวกาจึงถูกปล่อยตัวจากคุกใน ค.ศ.๑๙๕๔ และสถานการณ์ในโปแลนด์เริ่มเปลี่ยนแปลง หลังจากเบียร์ุตถึงแก่กรรมในกรุงมอสโคว์ เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๖ แล้ว เอ็ดวาร์ท โอฮัพ (Edward Ochub, ๑๙๐๖-๑๙๘๙) ได้ขึ้นเป็นเลขาธิการพรรคแทน ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน กลุ่มกรรมกรแห่งเมืองพอสนาญเริ่มหยุดงานเรียกร้องให้แก้ปัญหา

โบเลสลาฟ เบียร์ุต

ขาดแคลนอาหาร และให้มีการเลือกตั้งเสรี ภายใต้คำขวัญ 'ขนมปังและเสรีภาพ' มีกรรมกรราว ๕ หมื่นคนเดินขบวน แล้วเกิดปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีผู้เสียชีวิตราว ๘๐ คน และบาดเจ็บนับร้อยคน ทำให้เกิดความไม่พอใจอย่างกว้างขวาง การประท้วงจึงขยายไปทั่วประเทศ โดยฝ่ายประท้วงเรียกร้องให้ปฏิรูปการเมืองและให้มีการรื้อฟื้นศาสนจักรคาทอลิก เพราะโปแลนด์เป็นดินแดนที่คริสตจักร

คาทอลิกมีอิทธิพลเข้มแข็งมาก และเคยมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางต่อต้านศาสนาออร์ทอดอกซ์ของรัสเซียมาก่อน ภายใต้กระแสกดดันเช่นนี้ คณะกรรมการกลางพรรคเอกภาพกรรมกรโปแลนด์ จึงต้องผ่อนปรน โดยเลือกให้ฟวาคีสวาฟ โทมูวากกลับมารับตำแหน่งในองค์กรนำเพื่อแก้ปัญหา โทมูวากจึงดำเนินการผ่อนปรนด้านศาสนา โดยยอมให้ศาสนจักรฟื้นตัว ปล่อนักโทษการเมือง และให้เสรีภาพแก่กรรมกรมากขึ้น ด้วยการดำเนินการเช่นนี้ทำให้โทมูวากเป็นที่นิยมอย่างมากของประชาชน

คอนสตันดี รอกอสซอฟสกี

มาตรการเหล่านี้โซเวียตไม่เห็นด้วย และพิจารณาการเคลื่อนไหวของกรรมกรโปแลนด์ว่า เป็นการแทรกแซงจากชนชั้นนายทุน และเห็นการฟื้นฟูบทบาทของศาสนาว่า เป็นการบ่อนทำลายสังคมนิยมโซเวียตจึงขอให้พรรคคอมมิวนิสต์โปแลนด์ระงับการเคลื่อนไหวเช่นนั้น โธฮ์ฟไม่อาจจะทำตามได้ เพราะกระแสต่อต้านการแทรกแซงของโซเวียตรุนแรง ดังนั้นจึงเกิดความตึงเครียดระหว่างสองประเทศ โซเวียตส่งกองทัพเตรียมพร้อมปฏิบัติการบุกโปแลนด์ คณะกรรมการกลางพรรคเอกภาพกรรมกร ก็ได้เปิดประชุมในวันที่ ๑๕ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๖ แต่ในวันเดียวกันนั้น นิกิตา ครุสชอฟผู้นำโซเวียตได้บินมาพบกับโทมูวากเป็นการลับ โทมูวากสัญญาว่าจะยืนหยัดแนวทางลัทธิคอมมิวนิสต์ และรักษาความสัมพันธ์อันดีกับโซเวียต ครุสชอฟจึงตกลงที่จะให้นโยบายผ่อนปรนกับโปแลนด์ นอกจากนี้ เหม่าเจ๋อตงผู้นำจีนก็ได้แสดงการสนับสนุนโทมูวาก สถานการณ์ของโปแลนด์จึงผ่อนคลาย

ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๖ โทมูวากได้กล่าวคำรายงานในที่ประชุมกรรมการกลางพรรค โจมตีนโยบายเข้มงวดแบบแนวทางstadalin และวิพากษ์นโยบายการแปรเกษตรกรรมให้เป็นแบบรวมหมู่ที่เร่งรัด

ฟวาคีสวาฟ โคมูวกา กล่าวปราศรัยต่อฝูงชนวันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๖

เกินไปจนสร้างความเสียหาย นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางการบริหารแบบใหม่ที่ลดการพึ่งสหภาพโซเวียต ในวันต่อมา ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของการประชุม ได้มีการเลือกคณะกรรมการเมืองชุดใหม่ โอสัพและโรคอสซอฟสกีพ้นจากตำแหน่ง และโคมูวกาได้รับตำแหน่งในกรรมการเมืองและเป็นเลขาธิการพรรคแทน วิกตอการณัฟ่อนคลายลง ขณะที่โปแลนด์ยังคงเป็นพันธมิตรกับโซเวียตอย่างแน่นแฟ้น แต่สามารถดำเนินนโยบายคอมมิวนิสต์ที่เป็นอิสระได้มากขึ้น โคมูวกาจึงปลดตำแหน่งที่ปรึกษาชาวโซเวียตจำนวนมาก ส่วนโรคอสซอฟสกีได้เดินทางกลับไปโซเวียตในเดือนพฤศจิกายน และได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยกลาโหมของโซเวียต

โคมูวกาได้อธิบายเส้นทางการพัฒนาของคอมมิวนิสต์โปแลนด์ว่าเป็น ‘คอมมิวนิสต์แห่งชาติ’ ที่ไม่ได้เป็นแนวทางแบบเดียวกับโซเวียต ได้มีความพยายามที่จะสร้างแนวทางทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์แบบโปแลนด์เป็นการเฉพาะ เพื่อจะอธิบายความแตกต่างด้านแนวทางระหว่างโปแลนด์กับประเทศยุโรปตะวันออกอื่น แต่กระนั้น โคมูวกาต้องพยายามระวังไม่

ให้แนวทางนั้น ออกนอกกลุ่มทางจากแนวทางโซเวียตมากเกินไป เพื่อมิให้กลายเป็นข้ออ้างที่จะทำให้โซเวียตบุกโปแลนด์ อันจะทำให้ความเป็นอิสระในด้านแนวทางสิ้นสุดลง

๔. ฮังการีถูกขึ้นสู่ ค.ศ.๑๙๕๖

ในวันที่ ๑๘ สิงหาคม ค.ศ.๑๙๕๕ รัฐสภาฮังการีได้ผ่านรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งกำหนดให้ฮังการีเป็นรัฐสังคมนิยมของชนชั้นกรรมกร-ชาวนา อยู่ภายใต้การนำของพรรคประชาชนผู้ใช้แรงงาน (พรรคคอมมิวนิสต์) แต่เพียงพรรคเดียว ซึ่งมีมีทยาช ราโคซี เป็นเลขาธิการพรรค ส่วนผู้นำสำคัญคนอื่นในองค์กรนำได้แก่ เอิร์นเนอ เกรอ (Ernö Gerö, ๑๘๕๘-๑๙๘๐) มิฮาย ฟอร์กอช (Mihály Farkas, ๑๙๐๔-๑๙๖๕) และกาบอร์ เปเตอร์ (Gábor Péter, ๑๙๐๖-๑๙๕๓) ผู้บัญชาการหน่วยตำรวจลับซึ่งเป็นสายมอสโคว์ทั้งสิ้น ราโคซีได้นโยบายพัฒนาตามแบบของโซเวียต ในขณะที่พรรคประชาชนผู้ใช้แรงงานฮังการีคุมอำนาจเด็ดขาด ในระหว่างนั้นเกิดความขัดแย้งระหว่างสายมอสโคว์ของราโคซี และกลุ่มคอมมิวนิสต์ในประเทศนำโดย ลาสโล รอยก์ ความขัดแย้งยุติเนื่องจากกลุ่มของรอยก์ถูกกวาดล้างในข้อหาว่าต้องการรื้อฟื้นทุนนิยมเป็นพวกลัทธิแก์ตีโต เป็นอดีตสายลับฮอว์ริ และเป็นสายลับตะวันตก แม้ว่าข้อกล่าวหาเหล่านี้จะขัดแย้งกัน และไม่มีความเป็นไปได้ แต่ ลาสโล รอยก์ ก็ถูกตัดสินว่ามีความผิดและถูกประหารชีวิตในเดือนตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๕

จากนั้น ราโคซีก็ใช้นโยบายเข้มงวดตามแบบโซเวียต และมีการสร้างลัทธิบูชาบุคคลตามแบบสตาลิน โดยให้ถือราโคซีเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของประเทศ เป็นวีรบุรุษแห่งชาติที่สืบเนื่องมาจากลอยอช กอซุช และกวีปีโตฟี มีการสร้างองค์กรตำรวจลับขึ้นมาช่วยรักษาอำนาจจนได้ฉายาว่า 'สตาลินน้อย' ราโคซีประกาศว่า จะสร้างให้ฮังการีเป็นประเทศชั้นนำด้านอุตสาหกรรม จึงมีการทุ่มเทสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมากมาย ทั้งที่แต่เดิมฮังการีเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรมมีน้อย แต่่นโยบายสร้างอุตสาหกรรมอย่างฉับพลัน

ของราโคซี เผชิญปัญหาทั้งในด้านการหาวัตถุดิบ และการหาตลาด จากการที่ฮังการีเป็นประเทศเล็ก ตลาดภายในประเทศจึงแคบมาก ส่วนการผลิตภาคเกษตรก็ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการสร้างนารวมอย่างรวดเร็ว และการรณรงค์ต่อต้านชาวนารวย เพื่อใช้ชาวนาในระดับล่าง เข้ามีบทบาทแทน ทำให้ข้าวและเนื้อสัตว์ขาดแคลนอย่างหนัก จนต้องมีการปันส่วนอย่างเข้มงวด

โปสเตอร์ปฏิวัติฮังการี กล่าวถึง วีรบุรุษ คือ กวีเปโดฟี คอซุท และเคเมราโคซี เข้าไปด้วย

ราโคซียังต้องการเร่ง

ดำเนินนโยบายปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ประชาชนอ่านหนังสือได้อย่างรวดเร็ว และสร้างปัญญาชนของชนชั้นคนงาน จึงได้ให้สิทธิพิเศษแก่ลูกหลานกรรมกร ชาวนา และผู้ปฏิบัติงานพรรค ในโอกาสด้านการศึกษาระดับสูง นอกจากนี้ คือการปรับหลักสูตรการศึกษา ล้มเลิกการสอนศาสนา ให้สอนแต่อุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อสร้างเยาวชนสังคมนิยม ที่จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศต่อไป

สถานการณ์เช่นนี้ดำเนินไปจนถึง ค.ศ.๑๙๕๓ เมื่อสตาลินถึงแก่กรรม ความขัดแย้งภายในพรรคจึงปะทุออกมาอีกครั้ง ราโคซีถูกวิจารณ์อย่างหนักในเรื่องความล้มเหลวในการสร้างเศรษฐกิจ จึงต้องเสียบอำนาจบริหาร คือต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และให้อิมเร นอยกลับมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนในวันที่ ๔ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๕๓ อิมเร นอยมีพื้นฐานจากครอบครัวชาวนาและถูกเกณฑ์ทหารแล้วส่งไป

รบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในกองทัพออสเตรเลีย-ฮังการี แล้วถูกจับเป็นเชลยในรัสเซีย เขาจึงได้มีส่วนร่วมในการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ.๑๙๑๗ และตื่นตัวเป็นชาวคอมมิวนิสต์ จากนั้นหลัง ค.ศ.๑๙๒๐ เขาได้กลับมาเคลื่อนไหว ปฏิบัติการลับในประเทศฮังการี จนถึง ค.ศ.๑๙๒๘ ก็หนีจากประเทศไปลี้ภัยในโซเวียต ในระหว่างนั้นเขาสนใจศึกษานโยบายด้านการเกษตรของโซเวียตเป็นอย่างมาก เมื่อกลับมาฮังการีพร้อมกับกองทัพแดงโซเวียต จึงเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีเกษตรในรัฐบาลชุดใหม่ จนเมื่อ ค.ศ.๑๙๔๕ เขาขัดแย้งกับราโคซี จึงถูกปลดจากตำแหน่งไป ๔ ปี จนได้รับเลือกกลับมาสู่ตำแหน่งบริหารในครั้งนี้

อิมเร นอยได้เริ่มใช้นโยบายปฏิรูปหลายประการ เช่น ล้มเลิกค่ายกักกัน ยุบองค์การตำรวจลับ ปล่อนักโทษการเมือง กาบอร์ เปเตร ผู้บัญชาการหน่วยตำรวจลับซึ่งรับผิดชอบในการปราบปราม ถูกจับในเดือนมกราคม ค.ศ.๑๙๕๔ และถูกลงโทษในข้อใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ นอกจากนี้ อิมเร นอยยังให้มีเสรีภาพมากขึ้นในการอภิปรายทางการเมือง ให้สื่อมวลชนเป็นอิสระมากขึ้น ในทางเศรษฐกิจได้ใช้นโยบายผ่อนปรน ให้อิสระแก่วิสาหกิจต่างๆมากขึ้น เปลี่ยนเป้าหมายจากการสร้างอุตสาหกรรมหนักมาสู่การผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค ในด้านการเกษตร ยอมให้ชาวนาถอนจากนารวม และทำการเกษตรแบบอิสระได้ภายใน ๒ ปีนารวมจึงลดเหลือ เพียง ๑๘% ของการเกษตรทั่วประเทศ การดำเนินนโยบายเช่นนี้ ทำให้อิมเร นอยได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่ประชาชน

ทว่าอิทธิพลของราโคซียังคงอยู่ และยังสามารถรักษาตำแหน่งในกรมการเมืองไว้ได้ ในการประชุมสมัชชาพรรค เมื่อ ค.ศ.๑๙๕๔ ต่อมา ในวันที่ ๘ มีนาคม ค.ศ.๑๙๕๕ ราโคซีกีประณามอิมเร นอยในที่ประชุมคณะกรรมการกลางพรรค ในข้อหาลัทธิแก่และฉวยโอกาสเอียงขวา และระบุว่านโยบายปฏิรูปของนอยเป็นการทำลายหลักการของลัทธิมาร์กซ์ จากนั้น ก็นำกลุ่มต่อต้านการปฏิรูปบีบให้นอยพ้นจากตำแหน่งนายก

รัฐมนตรีในวันที่ ๑๘ เมษายน ต่อมา นาย ก็ถูกขับออกจากพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้ราโคซีเข้าควบคุมรวบอำนาจตำแหน่งบริหารอีกครั้ง นโยบายการปฏิรูปถูกยกเลิก และฮังการีย้อนกลับสู่ทิศทางการบริหารแบบเดิม

อย่างไรก็ตาม ราโคซีได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคมาถึงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๕๖ นีกิตา ครุสชอฟ ผู้นำโซเวียตซึ่งไม่พอใจราโคซีที่เป็นนักลัทธิสตาลินเข้มข้นเกินไป จึงได้ผลักดันให้มีการประชุมคณะกรรมการ

กรรมการเมืองของพรรคประชาชนผู้ใช้แรงงานฮังการี และได้ปลดตำแหน่งทุกตำแหน่งของราโคซีด้วยข้ออ้างเรื่องปัญหาสุขภาพ และนำตัวราโคซีไปยังสหภาพโซเวียต ซึ่งราโคซีต้องอาศัยอยู่ที่นั่นโดยไม่ได้กลับประเทศอีกเลย จากนั้นเออร์โน เกอเรอ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการพรรคแทน ต่อมา เกอเรอได้เป็นผู้นำในการประณามราโคซีว่า ก่ออาชญากรรมต่อประเทศชาติ และพินัยกรรมให้แก่ผู้นำที่ถูกกวาดล้าง เช่น ลาสโล รอยก และคืนตำแหน่งสมาชิกพรรคให้แก่ อิมเร นอย

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๖ เกิดการประท้วงใหญ่ของนักศึกษาหนุ่มมีนคน เริ่มจากวิทยาลัยเทคโนโลยีบูดาเปสต์ และมีประชาชนเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก กลุ่มนักศึกษาตั้งข้อเรียกร้อง ๑๖ ข้อที่สำคัญคือ ให้อิมเร นอย กลับมาสู่อำนาจ ให้ฟื้นคืนประชาธิปไตยให้ขับไล่กองทัพแดงสหภาพโซเวียต และมีการทำลายอนุสาวรีย์สตาลินด้วย การประท้วงขยายตัวออกไปจนพรรคประชาชนผู้ใช้แรงงานควบคุม

อนุสาวรีย์อิมเร นอย หน้ารัฐสภาฮังการี

สถานการณ์ไม่ได้ คณะองค์กรนำของพรรคจึงต้องขอให้อิมเร นอย กลับมาช่วยรักษาสถานการณ์ ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม นอยกลับมาเป็น นายกรัฐมนตรี และยึดอำนาจในฐานะผู้นำสูงสุด นอยแถลงว่าจะใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจและปรับโครงสร้างทางการเมือง โดยเลิกระบบ พรรคเดียว แล้วให้มีการเลือกตั้งหลายพรรค เกอเรอถูกปลดจากตำแหน่ง เลขาธิการพรรค และยานอช คาดาร์ (János Kádár, ๑๙๑๒-๑๙๙๕) ได้รับตำแหน่งแทน

วันที่ ๒๘ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๖ ประชาชนฮังการีที่ปฏิวัติได้ตั้ง คณะมนตรีชุดใหม่ขึ้นบริหารตนเองทั่วประเทศ ส่วนคณะผู้นำชุดใหม่ ดำเนินการต่อไปโดยประกาศฟื้นฟูสถานะของศาสนา และล้มเลิกการ นำพรรคเดียว โดยตั้งตัวแทนจากพรรคผู้ผลิตน้อย พรรคเกษตรกร และ พรรคสังคมนิยมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นรัฐบาลชั่วคราวเพื่อเตรียมการ เลือกตั้ง จากนั้น ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน อิมเร นอย ก็ประกาศให้กอง ทหารโซเวียตถอนจากฮังการี และกล่าวว่าฮังการีจะลาออกจากร่วมกติกาสัญญาวอร์ซอ เพื่อจะดำเนินนโยบายต่างประเทศอิสระและเป็นกลาง

นิกิตา ครุสชอฟ ผู้นำโซเวียตติดตามสถานการณ์ในฮังการีด้วยความไม่สบายใจ ดังนั้น ในวันที่ ๔ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๕๖ เขาจึงสั่งให้กองทัพแดงโซเวียตยกเข้าล้อมกรุงบูดาเปสต์ แล้วตั้งรัฐบาลหุ่นชุดใหม่ นำโดย ยานอช คาดาร์ ซึ่งหนีไปยังสหภาพโซเวียตตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน รัฐบาลโซเวียต อ้างว่า รัฐบาลอิมเร นอย หมกมุ่นความชอบธรรม และกองทัพโซเวียตต้องเข้ามารักษาสถานการณ์ตามคำร้องขอของพรรคประชาชนผู้ใช้แรงงานฮังการี อิมเร นอยขอให้สหประชาชาติช่วยเหลือฮังการี แม้ว่ากลุ่มประเทศตะวันตกจะเห็นใจฮังการี และคัดค้านการรุกรานของโซเวียต แต่ก็ไม่อาจแทรกแซงโดยอ้างว่าเป็นเรื่องภายในกลุ่มของโซเวียต

ในวันที่ ๔ พฤศจิกายน กองทหารโซเวียตบุกเข้าบูดาเปสต์ ชาวฮังการีพยายามต่อต้านการบุกของโซเวียต แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างหนัก

จนพ่ายแพ้ การสู้รบระหว่างชาวฮังการี และกองทัพแดงโซเวียตใช้เวลาถึง ๑๐ วัน และกลายเป็นกรณีนองเลือดที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตและยุโรปตะวันออก ตัวเลขอย่างไม่เป็นทางการ ประชาชนฮังการีน่าจะเสียชีวิตในการต่อสู้ราว ๒,๐๐๐ คน บาดเจ็บนับหมื่น และถูกจับกุมอีกนับหมื่นคนเช่นกัน อิมเร นอยและคณะรัฐมนตรีของเขาถูกจับกุม และต่อมานอยถูกพิจารณาคดีลับแล้ว

รถถังโซเวียตเคลื่อนเข้ากรุงบูดาเปสต์

ถูกประหารชีวิตในวันที่ ๑๖ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๘ ในข้อหาทรยศ และภายในระยะเวลา ๑ ปีหลังการยึดครองของโซเวียต ชาวฮังการีลี้ภัยออกจากประเทศมากกว่า ๒ แสนคน

หลังจากการยึดครอง คาดาร์ยังคงดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคประชาชนผู้ใช้แรงงาน คาดาร์ เดิมชื่อยานอช เซร์มานิก (János Csermanik) เกิดในครอบครัวชนชั้นคนงาน และได้เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ยังหนุ่มโดยใช้ชื่อ 'คาดาร์' เป็นชื่อจัดตั้ง เขาถูกจับและติดคุกหลายครั้ง จนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้กลายเป็นผู้ปฏิบัติงานระดับสูงของพรรค แต่ก็ถูกขับจากพรรคใน ค.ศ.๑๙๕๕ ด้วยการกวาดล้างของราโคซี และได้รับการรื้อฟื้นตำแหน่งในพรรคใน ค.ศ.๑๙๕๗ จนได้รับตำแหน่งแทน อิมเร นอยดังกล่าว คาดาร์บริหารประเทศโดยแสดงท่าทีคล้อยตามโซเวียต แต่ใช้นโยบายปฏิรูปภายในประเทศสืบต่อจากนอยทีละน้อย เพื่อไม่สร้างปัญหาความขัดแย้งกับ

โซเวียตโดยเฉพาะ ในปี ค.ศ.๑๙๖๐ คณาจารย์เริ่มนิรโทษกรรมผู้ถูกจับกุมกรณีการลุกขึ้นสู้ ค.ศ.๑๙๕๖ จากนั้น ค.ศ.๑๙๖๘ ฮังการีเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ตามข้อเสนอของเรสเซอร์ เนียส (Reszö Nyers, ๑๙๒๓-) ให้อิสระในการตัดสินใจแก่วิสาหกิจต่างๆมากยิ่งขึ้น ทำให้ความขัดแย้งในสังคมนฮังการีผ่อนคลายลง

๕. กรณีฤดูใบไม้ผลิที่กรุงปราก ค.ศ.๑๙๖๘

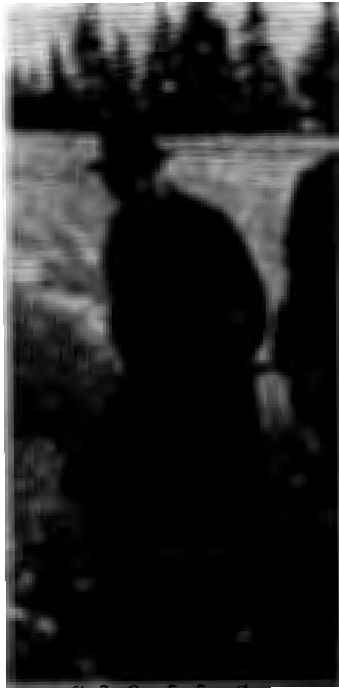
เชโกสโลวาเกียปฏิบัติเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ.๑๙๔๘ ด้วยเงื่อนไขที่ต่างกับประเทศอื่น คลีเมนต์ กอตวาลด์ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์เชโกสโลวาเกีย ได้ดำเนินนโยบายตามแบบลัทธิสตาลิน โดยการจัดเศรษฐกิจวางแผนส่วนกลาง ยึดวิสาหกิจทั้งหมดเป็นของรัฐ ล้มเลิกกรรมสิทธิ์เอกชนสร้างระบบนารวมในชนบท ประกาศใช้แผนพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในระยะแรก เพราะพื้นฐานเดิมของเชโกสโลวาเกียเป็นสังคมอุตสาหกรรมมาก่อน อย่างไรก็ตาม ในทางการเมืองพรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้าควบคุมอำนาจอย่างเข้มงวด ต่อมาเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างโซเวียตกับยูโกสลาเวีย พรรคคอมมิวนิสต์เชโกสโลวาเกีย ที่นำโดยกอตวาลด์ ก็มีการกวาดล้างกลุ่มของรูดอล์ฟ สลานกี (Rudolf Slánský, ๑๙๐๑-๑๙๕๒) เลขาธิการพรรค ได้มีการจัดตั้งศาลลงขันมาดำเนินคดีคล้ายกับว่าจะให้ความเป็นธรรมทางกฎหมาย แต่สลานกีถูกตั้งข้อหาที่เป็นไปไม่ได้และขัดแย้งกัน คือ ทั้งเดินแนวทางทรอตสกี เดินแนวทางตีโต เป็นสายลับตะวันตกและถือลัทธิฟิชนาดิวิว^๔ ในที่สุด สลานกีและกรรมการพรรค ๑๐ คน ก็ถูกศาลตัดสินประหารชีวิตในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๕๒ ส่วนผู้นำ

^๔ ลัทธิฟิชนาดิวิว (Tzionut) เป็นขบวนการทางการเมืองระหว่างประเทศของชาวยิวที่จะฟื้นแผ่นดินสัญญาของตน ต่อมาได้ตีความว่าแผ่นดินสัญญาคือดินแดนปาเลสไตน์ จึงนำมาสู่การรุกรานขับไล่ชาวพื้นเมืองปาเลสไตน์ และสถาปนารัฐชนรัฐคือ การตั้งรัฐอิสราเอลขึ้นบนแผ่นดินปาเลสไตน์

อีกคนหนึ่งคือ วลาดีมีร์ เคลเมนต์ิส (Vladimír Clementis, ๑๙๐๒-๑๙๕๒) รัฐมนตรีต่างประเทศ ก็ถูกกวาดล้างจากพรรคในข้อหา 'เดินทางแสวงหาชนชั้นนายทุนชาตินิยม' และทรยศต่อชาติ เขาถูกประหารชีวิตวันที่ ๓ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๕๒

กอดวาลด์ถึงแก่กรรมด้วยอาการหัวใจวายในวันที่ ๑๔ มีนาคม ค.ศ.๑๙๕๓ หลังจากสตาลินมรณกรรมได้ ๕ วัน อันโตนิโน ซาโพทอสกี้ (Antonín Zápotocký, ๑๘๘๔-๑๙๕๗) รับผิดชอบประธานาธิบดีคนใหม่ แต่อำนาจอยู่ในมือของอันโตนิโน โนโวตนี (Antonín Novotný, ๑๙๐๔-๑๙๗๕) ซึ่งรับผิดชอบเลขาธิการพรรคแทน โนโวตนีมาจากครอบครัวชนชั้นกรรมกร และได้รับการศึกษาน้อยมาก จบเพียงแค่ชั้นประถมศึกษา แต่ได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เป็นคนงานอายุเพียง ๑๗ ปี เขาได้รับจ้างเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรค และทำงานประสานงานสหภาพแรงงานให้กับพรรค จนหลังกรณีมิวนิค ที่พรรคคอมมิวนิสต์ถูกประกาศให้เป็นพรรคผิดกฎหมาย โนโวตนีได้เข้าร่วมการต่อต้านเยอรมนี จึงถูกจับเข้าคุกและอยู่ในคุกตลอดสงครามโลก เขาถูกปล่อยตัวออกมาและรับตำแหน่งในคณะกรรมการพรรค โดยมีได้มีบทบาทเด่นมากนัก เพราะข้อจำกัดในเรื่องความรู้ความสามารถ จนกระทั่งเกิดการกวาดล้างภายในพรรคตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๕๑ โนโวตนีได้รับเลือกขึ้นมาในองค์กรนำของพรรค จนได้รับตำแหน่งเลขาธิการพรรคอย่างมิได้คาดหมาย โนโวตนียังคงยึดมั่นในแนวทางการปกครองแบบเข้มงวดตามแนวทางสตาลิน และยังคงแสดงทัศนะในเชิงไม่เห็นด้วยกับนิกิตา ครุสชอฟ ที่ประณามสตาลินอีกด้วย แม้ว่าเขาจะรณรงค์ประณามลัทธิบูชานุคคล และนโยบายกวาดล้างภายในพรรคของกอดวาลด์ก็ตาม

จนถึงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๕๗ ซาโพทอสกี้ถึงแก่กรรม โนโวตนีก็คว้าตำแหน่งประธานาธิบดี ทำให้อำนาจการนำของเขามั่นคงยิ่งขึ้น และจากความก้าวหน้าในด้านอุตสาหกรรมของประเทศ ทำให้โนโวตนีตีความว่า เชโกสโลวาเกียได้ผ่านขั้นตอนของการปฏิวัติแบบ

อันโตนิโน โนวอตนี่

แนวร่วมประชาธิปไตยมาแล้ว และได้ผ่านเข้าสู่ระบอบสังคมนิยม จึงประกาศชัยชนะให้เชโกสโลวาเกียเป็นรัฐสังคมนิยมใน ค.ศ.๑๙๖๐

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๖๐ การนำของโนวอตนี่เริ่มถูกท้าทาย โดยรูโดลฟ์ บาร์ค (Rudolf Barák, ๑๙๑๕-๑๙๙๕) กรมการเมืองรุ่นหนุ่มและเป็นรัฐมนตรีมหาดไทย บาร์คได้รับความนิยมจากภายในพรรค และมีแนวโน้มว่าจะได้รับการสนับสนุนจากนิกิตา ครุสชอฟ มีรายงานว่า บาร์ค เตรียมการที่จะโค่นอำนาจของโนวอตนี่เมื่อมีโอกาส โนวอตนี่จึงตัดสินใจสั่งจับบาร์คในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๖๒

ในที่สุด บาร์คก็ถูกปลดจากตำแหน่งในพรรคทั้งหมด และถูกศาลตัดสินจำคุก ๑๕ ปีในข้อหากระทำการทุจริตด้านการเงิน ต่อมาเหยื่อการกวาดล้างได้แก่ นายกรัฐมนตรีวิลเลียม ชิโรกี (Viliam Široký, ๑๙๐๒-๑๙๗๑) และคาโรล บาซิลเลค (Karol Bacilek, ๑๘๙๖-๑๙๗๔) เลขาธิการพรรคแคว้นสโลวาเกีย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำเก่าร่วมคณะกับคลีเมนต์ กอตวาลด์ ถูกปลดจากตำแหน่งในเดือนกันยายน ค.ศ.๑๙๖๓ ในข้อหาเดินแนวทางstadalin

แท้จริงแล้วตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๖๒ ภาพของการผลิตของประเทศเริ่มลดต่ำลง ปัญหาการผลิตด้านอุตสาหกรรมก็รุนแรง ขณะที่ภาคการเกษตรในสโลวาเกียก็ล้มเหลว จึงเกิดกระแสการเรียกร้องต้องการที่จะมีการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น เมื่อ โยเซฟ เลนาร์ต (Josef Lenárt, ๑๙๒๓-๒๐๐๔) รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนวิลเลียม ชิโรกี เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๓ ก็ได้เริ่มใช้นโยบายที่ผ่อนปรนความเข้มงวดทางเศรษฐกิจลง และใน ค.ศ.๑๙๖๕ ได้ตั้งคณะกรรมการปฏิรูปเศรษฐกิจขึ้น

นำโดย โอตา ซิก (Ota Šik, ๑๙๑๕-๒๐๐๔) ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ของประเทศ เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โอตา ซิก เป็นปัญญาชนที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อต่อต้านการยึดครองของเยอรมนี จึงถูกจับกุมไปขังที่ค่ายกักกันเมาท์เฮาเซน (Mauthausen) ซึ่งเป็นที่เดียวกับโนโวนี ดังนั้น เขาจึงกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในพรรคและสามารถชักชวนให้โนโวนียอมรับหลักการในการปฏิรูปเศรษฐกิจ

โอตา ซิก

คณะกรรมการของโอตา ซิก ได้เสนอการปฏิรูปเศรษฐกิจโดยใช้ระบบ 'ตลาดสังคมนิยม' คือ ให้ส่งเสริมการค้าด้วยแรงจูงใจด้านอุปสงค์อุปทาน แล้วให้เลิกการวางแผนส่วนกลาง เลิกอุดหนุนการลงทุนให้แก่โรงงานหาทุนทำการผลิตเอง โดยมีกำไรจากการประกอบการเป็นแรงจูงใจ ข้อเสนอนี้ได้รับการรับรองในที่ประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ ๑๓ เดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๖๕ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า ข้อเสนอการปฏิรูปทางเศรษฐกิจนี้จะดำเนินไปควบคู่กับการปฏิรูปทางการเมือง พรรคคอมมิวนิสต์เชโกสโลวาเกียถึงเลที่จะดำเนินการปฏิรูปการเมือง จึงก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านโนโวนีทั่วไปทั้งในและนอกพรรค

ในวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๖๗ เลโอนิด เบรสเนฟ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต เดินทางมาเยือนเชโกสโลวาเกียและแสดงการสนับสนุนอเล็กซานเดอร์ คูบเชก (Alexander Dubček, ๑๙๒๑-๑๙๙๒) ดังนั้น ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคเมื่อวันที่ ๕ มกราคม ค.ศ.๑๙๖๘ คูบเชกจึงได้เข้ารับตำแหน่งเลขาธิการพรรคแทนโนโวนี การปฏิรูปจึงดำเนินการอย่างจริงจัง ส่วนโนโวนียังคงดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี มาจนถึงวันที่ ๒๒ มีนาคม ปีเดียวกัน จึงได้ถูกบีบให้

ลาออกจากตำแหน่ง พลเอกลูดวิก สโวโบดา เข้ารับตำแหน่งแทน

คูบเชกเป็นชาวสโลวัก เกิดที่เมืองอุห์โรเวต(Uhrovec) ใน สโลวาเกีย เมื่ออายุได้ ๔ ขวบ บิดามารดาเขาไปอยู่สหภาพโซเวียต เขาอยู่ในโซเวียต จนอายุได้ ๑๗ ปีจึงเดินทางกลับเชโกสโลวาเกีย จากนั้น ได้เข้าร่วมการลุกขึ้นสู้ต่อต้านเยอรมนีใน ค.ศ.๑๙๔๔ จนได้รับ บาดเจ็บหลังสงคราม เขาจึงได้เข้าเป็นสมาชิกพรรค และได้เดินทางไป ศึกษาต่อที่มอสโก ค.ศ.๑๙๕๕ เมื่อกลับจากการศึกษา เขาได้รับการ เลือกให้เลื่อนฐานะอย่างรวดเร็ว และได้เป็นสมาชิกในกรมการเมืองใน ค.ศ.๑๙๖๒ และได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคสาขาสโลวาเกีย ใน ค.ศ.๑๙๖๓ เมื่อเขาได้รับตำแหน่งผู้นำสูงสุดของประเทศนั้น ความขัดแย้งระหว่างชาวเช็กและชาวสโลวักผ่อนคลายลง เพราะก่อนหน้านี้ชาว สโลวักกำลังก่อปฏิกริยาไม่พอใจ ที่บทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ ตกอยู่ในมือชาวเช็กมากเกินไป

ประธานาธิบดีอเล็กซานเดอร์ คูบเชก ท่ามกลางประชาชน

เมื่อคูปเชกมาเป็นผู้นำ เขาก็ประกาศเข็มมุ่งเดือนเมษายน ที่จะสร้างสังคมนิยมโคมหน้ามนุษย์นิยม (Socialism with a human face) เพื่อดำเนินการปฏิรูปครั้งใหญ่ โดยโอดา ซิก ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นรองนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยเหลือคนสำคัญ นอกเหนือจากการปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางระบบตลาดแล้ว เขายังปรับนโยบายให้มีเสรีภาพทางการเมืองในหมู่ประชาชนด้วย โดยเลิกการเซ็นเซอร์สื่อมวลชน และให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ให้พื้นที่บทบาทขององค์กรศาสนา ยิ่งกว่านั้นก็มีการเสนอแก้รัฐธรรมนูญให้มีการตั้งพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ ในด้านนโยบายต่างประเทศ คูปเชกอธิบายว่า แม้ว่าจะยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับโซเวียตและกลุ่มวอร์ซอ แต่ก็ควรที่จะต้องเปิดการติดต่อกับฝ่ายตะวันตกอย่างเสรีด้วย

การปฏิรูปของคูปเชกได้รับการต้อนรับจากมหาชนในเชโกสโลวาเกีย แต่ฝ่ายโซเวียตพยายามเตือนว่า เชโกสโลวาเกียกำลังออกนอกศูนย์กลางมากเกินไป จึงได้นำเอาสมาชิกของกลุ่มวอร์ซอมาล้อมรอบในเชโกสโลวาเกียในเดือนมิถุนายนกลายเป็นการจู่ แต่คูปเชกก็ยังคงดำเนินนโยบายปฏิรูปของตนต่อไป ในวันที่ ๒๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๘ โซเวียตและมิตรประเทศคือ เยอรมันตะวันออก โปแลนด์ ฮังการี และ บุลกาเรีย ก็ส่งทหารบุกเชโกสโลวาเกีย และเข้ายึดกรุงปรากด้วยจำนวนทหารมากถึง ๒.๕ แสนคน ฝ่ายรัฐบาลเชโกสโลวาเกียประกาศไม่ต่อสู้ แต่ก็ประณามว่าการกระทำของโซเวียตเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและขอให้นานาชาติช่วยเหลือแต่ไม่สำเร็จ ประชาชนชาวเชโกสโลวาเกีย จำนวนมากพยายามต่อต้านกองทหารผู้บุกรุก แต่คูปเชกประกาศขอให้ยุติการต่อสู้ รายงานว่ามีผู้เสียชีวิต ๗๒ คน บาดเจ็บราว ๘๐๐ คน คูปเชกและคณะผู้นำถูกควบคุมตัว นโยบายเสรีนิยมทั้งหมดถูกยกเลิก จนถึงวันที่ ๑๖ เมษายน ค.ศ. ๑๙๖๘ คูปเชกก็ถูกปลดตำแหน่งอย่างเป็นทางการ และกุสตาฟ ฮูซาค (Gustáv Husák, ๑๙๑๓-๑๙๙๑) ได้รับแต่งตั้งขึ้นเป็นเลขาธิการพรรคแทน โยเซฟ เตนาร์ด์ร่วม

รถถังโซเวียตในกรุงปราก สิงหาคม ค.ศ.๑๙๖๘

มือกับฝ่ายโซเวียต ส่วนโอดา ซิก เมื่อขณะเกิดเหตุการณ์เขาอยู่ในระหว่างเดินทางเยือนยูโกสลาเวีย จึงได้ขอลี้ภัยในสวีเดน เขาถูกโจมตีอย่างหนักว่าทรยศและเป็นสายลับตะวันตก

กุสตาฟ ฮูซาคก็เป็นชาวสโลวักเช่นกัน จบการศึกษาด้านกฎหมายและเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ.๑๙๓๓ และเป็นหนึ่งในผู้นำการลุกขึ้นสู้ต่อต้านการยึดครองของเยอรมนีเมื่อ ค.ศ.๑๙๔๔ หลังจากการลุกขึ้นสู้ล้มเหลวเขาหนีไปสหภาพโซเวียต และกลับประเทศพร้อมกับกองทัพแดง แต่เมื่อหลังการปฏิวัติ เขาถูกจับจากพรรคใน ค.ศ.๑๙๕๑ ในข้อหาแบ่งแยกดินแดนสโลวาเกีย และถูกจำคุกระหว่าง ค.ศ.๑๙๕๔-๑๙๖๐ เขากลับคืนสู่พรรคด้วยการผลักดันของคูบเชก และได้กลายเป็นผู้มีบทบาทสูงสุด หลังจากคูบเชกพ้นจากตำแหน่ง

ความพยายามที่จะปฏิรูปของคูบเชกนั้น ต่อมาจะเรียกว่า ‘ฤดูใบไม้ผลิในกรุงปราก’ (Pražské Jaro) ในวันที่ ๑๓ กันยายน ค.ศ.๑๙๖๘ เลโอนิด เบรสเนฟ ผู้นำโซเวียต ได้ประกาศ ‘ลัทธิเบรสเนฟ’ เพื่อสร้าง

ความชอบธรรมต่อการบุกเชโกสโลวาเกีย โดยมีสาระว่า แม้ว่าแนวทางไปสู่สังคมนิยมจะมีได้หลายทาง แต่การกระทำของประเทศสังคมนิยมใดๆ ที่จะกระทบต่อหลักการพื้นฐานของสังคมนิยมอื่นๆ ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมที่ประเทศสังคมนิยมอื่นๆ จะต้องเข้ามาจัดการดำเนินการแก้ไข คุบเชกถูกขับออกจากพรรคใน ค.ศ.๑๙๖๐ และถูกลงโทษโดยส่งไปใช้แรงงานเพื่อคณิศัยจนถึง ค.ศ.๑๙๖๑

๖. คอมมิวนิสต์บริสุทธ์ของอัลบาเนีย

อัลบาเนียเริ่มปฏิวัติมาด้วยการหนุนช่วยจากยูโกสลาเวีย จึงมีความวิตกในการถูกรวบงำอย่างมาก เอ็นเวอร์ โฮชาผู้นำอัลบาเนีย จึงพยายามดำเนินนโยบายอิสระ โดยรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่กระนั้น มีกลุ่มภายในพรรคผู้ใช้แรงงานอัลบาเนียที่นำโดย โคซี โซเซ (Koci Xoxe, ๑๙๑๑-๑๙๕๕) เห็นว่า อัลบาเนียจะพัฒนาได้ดีถ้าหากร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับยูโกสลาเวีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ภายใต้อำนาจขัดแย้งเช่นนี้เมื่อโซเวียตประณามยูโกสลาเวีย โฮชาจึงนำอัลบาเนียเข้าร่วมด้วย โดยตัดความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๕๘

หลังจากนั้น โฮชาก็กลายเป็นแนวหน้าในการโจมตี วิพากษ์ 'ลัทธิแก์ตีโต' นอกจากนี้ ก็ทำการกวาดล้าง 'พวกลัทธิตีโต' ภายในพรรค โดยจับกุมและปลดตำแหน่งกลุ่มของโซเซและคณะ ในการประชุมสมัชชาพรรคในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๕๘ การดำเนินการเช่นนี้ ทำให้ความสัมพันธ์

เมหะเหม็ด เซอู

ระหว่างยูโกสลาเวียและอัลบาเนียตึงเครียดมาก แต่กระนั้นท่าทีของอัลบาเนียเช่นนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับอัลบาเนียใกล้ชิดกันมากขึ้น ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่ค่อยมีความเกี่ยวข้องกัน โซเวียตได้ทุ่มความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมอย่างมากให้แก่อัลบาเนีย อัลบาเนียก็ได้ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจเข้มงวด ในลักษณะเดียวกับโซเวียต โดยการประกาศใช้แผนพัฒนา ๕ ปีฉบับแรกใน ค.ศ.๑๙๕๑ เพื่อเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก และแปรภาคเกษตรให้เป็นแบบนารวม

หลังจากมรณกรรมของโยเซฟ สตาลิน ผู้นำโซเวียต เมื่อ ค.ศ.๑๙๕๓ และเกิดกระแสวิพากษ์แนวทางของสตาลิน ในอัลบาเนียก็มีกลุ่มนำภายในพรรค คือ กลุ่มของ ทุก ยาโควา (Tuk Jakova, ๑๙๑๔-๑๙๕๘) เสนอให้ปรับนโยบายด้วยการลดความเร่งที่จะใช้นโยบายพัฒนาอุตสาหกรรม และแปลงเศรษฐกิจให้เป็นนารวม นอกจากนี้ยังเสนอให้ใช้มาตรการผ่อนปรน กับศาสนาและให้มีประชาธิปไตยภายในพรรค และกระจายอำนาจนำ โสชาคัดค้านข้อเสนอปฏิรูปเช่นนี้ โดยเห็นว่าจะเป็นการทำลายจังหวะก้าวการพัฒนาสังคมนิยม เขายอมรับเพียงข้อเสนอเรื่องกระจายอำนาจนำ จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและแต่งตั้งเมหะเหม็ด เชฮู (Mehmed Shehu, ๑๙๑๓-๑๙๘๑) เป็นนายกรัฐมนตรีแทน แต่กลุ่มของยาโควานั้นถูกกวาดล้างจากองค์กรนำของพรรคในการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ ๓ เดือนพฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๖ อันทำให้อำนาจการนำภายในพรรคของโซชามั่นคง

ใน ค.ศ.๑๙๕๖ ความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตและอัลบาเนียเริ่มร้าวฉาน เพราะนิกิตา ครุสชอฟ ผู้นำโซเวียตคนใหม่ประณามสตาลิน รื้อฟื้นไมตรีกับโยชิป ตีโต แห่งยูโกสลาเวีย โสชาไม่เห็นด้วย และจึงเริ่มสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเหมาเจ๋อตงผู้นำจีน การรับความช่วยเหลือจากจีน ทำให้ความสัมพันธ์กับโซเวียตเสื่อมทรามลง ในที่สุดในเดือนตุลาคม ค.ศ.๑๙๖๐ ครุสชอฟ ก็ประณามอัลบาเนียว่ามีแนวทางที่

ผิดพลาด อัลบานียตอบโต้โดยวิพากษ์แนวทางลัทธิแก์ครุสชอฟ ความสัมพันธ์สองประเทศจึงขาดสะบั้นใน ค.ศ.๑๙๖๑ โซเวียตตัดความช่วยเหลืออัลบานียทุกด้าน และอัลบานียก็ไม่เข้าร่วมประชุมองค์การวอร์ซออีก ไม่คบค้ากับประเทศยุโรปตะวันออกใดๆ แต่หันไปเป็นมิตรประเทศที่แน่นแฟ้นของจีน ต่อมาอัลบานียได้ลาออกจากสมาชิกกลุ่มวอร์ซออย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๒ กันยายน ค.ศ.๑๙๖๘ เพื่อแสดงการต่อต้านการที่โซเวียตและสมาชิกกลุ่มวอร์ซอบุกประเทศเชโกสโลวาเกีย

ดังนั้น ในการประชุมสมัชชาพรรคผู้ใช้แรงงานอัลบานียครั้งที่ ๔ เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๙๖๔ โฮชาก็เริ่มรณรงค์ 'การปฏิวัติทางวัฒนธรรมและความคิด' เพื่อกวาดล้างวัฒนธรรม ความคิด ท่วงทำนอง และสถาบันแบบเก่าให้หมดไป แล้วสร้างความคิดใหม่และวัฒนธรรมแบบ

ภาพโฆษณาที่ชี้ให้เห็นว่า โฮชานั้นเป็นปรมาจารย์ลัทธิมาร์กซ์ต่อจาก
มาร์กซ เองเกลส์ เลนิน สตาลิน

สังคมนิยมอันแท้จริงขึ้นมาแทนที่ เป้าหมายการกวาดล้างคือ อิทธิพลของศาสนา ชนชั้นนายทุน ทักษะคติแบบสังคมเก่า แนวความคิดจักรพรรดินิยมตะวันตก การกดขี่ทางเพศ และท่วงทำนองอันไร้ระเบียบวินัยของประชาชน ผลของการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้ศาสนาทั้งหมดถูกยกเลิกใน ค.ศ.๑๘๖๗ และประกาศให้อัลบาเนียเป็นรัฐไร้ศาสนา รัฐแรกของโลก นอกจากนี้ คือการวิพากษ์รากฐานอารยธรรมตะวันตกทั้งหมดว่า เป็นต้นทางกระบวนการครอบงำโลกของจักรพรรดินิยม การปฏิวัติวัฒนธรรมในอัลบาเนียต่อมาได้ส่งอิทธิพลมาสู่การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรมในจีน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๖๖ เป็นต้นไป การดำเนินนโยบายของโฮซา ทำให้สถานะของอัลบาเนียกลายเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ซ้ายจัดสุดขั้ว โคดเดียวตนเองและเป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกา โซเวียต ยูโกสลาเวีย กรีซ และ อิตาลี แต่โฮซากล้ามั่นใจในสถานะการเป็นผู้นำทางอุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์-เลนินของตนเอง ใน ค.ศ.๑๘๖๘ ทางการพรรคคอมมิวนิสต์อัลบาเนีย ก็ได้พิมพ์*สรรนิพนธ์โฮซา เล่ม ๑* ออกเผยแพร่เป็นภาษาอัลบาเนียและภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นการยกระดับทางทฤษฎีปฏิบัติของประเทศ

ใน ค.ศ.๑๘๗๐ โฮซาได้หันมาปรับนโยบาย โดยมีการปฏิรูปเศรษฐกิจและผ่อนปรนความเข้มงวดทางวัฒนธรรมลง เช่น ให้อิปัญญาชนสามารถคิดและเขียนหนังสือได้อย่างเสรีมากขึ้น เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ยอมให้งานทางวัฒนธรรม คือ ละคร และนวนิยาย มีลักษณะเสรีและเป็นมนุษยนิยมมากขึ้น ให้ศูนย์เยาวชนคนงานที่เคยเป็นองค์กรที่พรรคควบคุม ปรับเปลี่ยนเป็นองค์กรด้านกีฬาและวัฒนธรรม เป็นต้น ในทางเศรษฐกิจก็เริ่มทดลองที่จะให้มีการจ่ายโบนัสคนงานเป็นเงินสดและสินค้าอุปโภค แทนที่จะจ่ายเป็นคูปอง เพื่อจะให้กระตุ้นการผลิตแล้วมีการเสนอแนวทางที่จะขยายการค้ากับประเทศยุโรปตะวันตก รับสินเชื่อกับประเทศทุนนิยม เพื่อนำมาพัฒนาประเทศ นโยบายเหล่านี้ได้รับการคัดค้านจากกลุ่มหัวเก่าในพรรค นำโดยฮิสนี คาโป (Hysni

รูปปั้นใหญ่ของเอ็นเวอร์ โฮซา กลางกรุงคิรานา

Kapo, ๑๕๑๕-๑๕๗๕) แต่กลุ่มกรรมการกลางรุ่นใหม่ที่น่าโดย ฟาดิล ปาสรามิ (Fadil Pacrami, ๑๕๒๒-๒๐๐๘) ประธานสภาสนับสนุน ใน ค.ศ.๑๕๗๓ โฮซาได้รับรายงานว่า นโยบายผ่อนปรนทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ เริ่มไม่สนใจอุดมการณ์ทางการเมือง และเบี่ยงเบนจากแนวทางของ พรรค จึงล้มเลิกนโยบายผ่อนปรน และกวาดล้างกลุ่มกรรมการรุ่นใหม่ ที่ นำโดยปาสรามิออกจากพรรค

การกวาดล้างภายในพรรคขยายตัวออกไป หลังจากที่โฮซา เริ่มมีปัญหาสุขภาพจากโรคหัวใจในเดือนตุลาคม ค.ศ.๑๕๗๓ ประเด็น สำคัญมาจากการที่โฮซาเริ่มรณรงค์ที่จะป้องกันประเทศด้วยสงคราม ประชาชน เพราะวิตกว่าสหภาพโซเวียตหรือยูโกสลาเวียจะก่อสงคราม รุกราน จึงตั้งกองทัพประชาชนขึ้นเพื่อป้องกันประเทศ แนวคิดเช่นนี้ ได้รับการคัดค้านจากเบกีร์ บัลลูกู (Bekir Balluku, ๑๕๑๗-๑๕๗๗) รัฐมนตรี กลาโหมและสมาชิกกรรมการเมือง ซึ่งเห็นว่ากองทัพแห่งชาติป้องกัน ประเทศได้และการฝึกประชาชนทางการทหารเป็นการสิ้นเปลือง นอกจากนี้ เบลูกูยังเห็นว่า อัลบาเนียควรปรับปรุงความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ และประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อลดประเทศศัตรูและลดการพึ่งพาเงิน โฮซา ไม่อาจยอมรับข้อเสนอเหล่านี้ และวิตกว่ากองทัพจะเป็นอิสระเกินไปจน

กลายเป็นพลังในการโค่นอำนาจการนำของพรรค จึงได้สร้างเหตุการณ์ว่าฝ่ายทหารเตรียมการที่จะก่อรัฐประหารล้มโค่นโฮชา แล้วใช้เป็นเงื่อนไขในการปลดตำแหน่งบัลลังก์กับนายทหารหลายคน นอกจากนี้ก็ยังขยายมาสู่การปลดตำแหน่งกรรมการเมือง กรรมการพรรค ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่รัฐจำนวนมาก และเลือกเลื่อนคนรุ่นใหม่มารับตำแหน่งแทน โดยพิจารณาจากเงื่อนไขทางความคิดลัทธิมาร์กซ์หรือ 'ความคิดแดง' เป็นหลัก การกวาดล้างดังกล่าวดำเนินไปตามเหตุผลของโฮชาที่จะรักษาหลักการแห่งลัทธิมาร์กซ์-เลนินของพรรคให้มั่นคง แต่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเก่าถูกปลดจากตำแหน่งมากกว่า ๔๐%

ใน ค.ศ.๑๙๗๖ เหมาเจ๋อตงผู้นำจีนถึงแก่กรรม มีการกวาดล้างกลุ่มสี่คนซึ่งเป็นคนใกล้ชิดเหมาเจ๋อตง^๕ และเติ้งเสี่ยวผิง (๑๙๐๔-๑๙๘๑) ได้เป็นผู้นำคนใหม่ของจีน ในระหว่างนั้นจีนก็เสนอทฤษฎีสามโลกเพื่อสร้างความสัมพันธ์ขั้นปกติกับสหรัฐอเมริกา เพื่อร่วมมือกันเผชิญหน้ากับสหภาพโซเวียต ที่จีนเห็นว่าเป็นศัตรูหลักของประชาชนทั่วโลก นอกจากนี้จีนยังรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับยูโกสลาเวีย โฮชาไม่เห็นด้วย จึงวิพากษ์เติ้งเสี่ยวผิงว่าเดินแนวทางลัทธิแก้ ทำลายดอกผลของแนวคิดเหมาเจ๋อตง เดินแนวทางทุนนิยม ในวันที่ ๗ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๗๗ จีนจึงตัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแก่อัลบาเนีย ดังนั้นในเดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๘๑ โฮชา ก็ถือโอกาสกวาดล้างเมหะเหม็ด เซฮู ผู้นำอันดับสองในพรรค จนทำให้เซฮูต้องฆ่าตัวตาย ในข้อหาเป็นสายลับต่างชาติและร่วมมือกับยูโกสลาเวีย หลังจากกรณีนี้ อัลบาเนียยิ่งโดดเดี่ยวมากขึ้น เหลือมิตรประเทศเพียงเกาหลีเหนือและเวียดนาม แต่โฮชาไม่สนใจ เพราะมุ่งจะสร้างแนวทางคอมมิวนิสต์บริสุทธิ์และพึ่งตนเอง ไม่ต้อง

^๕ คือ เจียงชิ่ง (๑๙๑๔-๑๙๘๑) ภรรยาของเหมาเจ๋อตง จางซุนเจียว (๑๙๑๗-๒๐๐๕) นักทฤษฎีของพรรค เทียนหวินหยวน (๑๙๓๑-๒๐๐๕) ฝ่ายโฆษณาพรรค และหวังหงเหวิน (๑๙๓๕-๑๙๘๒) ผู้นำกรรมกร ทั้งหมดเป็นคณะกรรมการกรรมการเมืองของพรรค และเป็นผู้ใกล้ชิดของเหมาเจ๋อตงที่ผลักดันการปฏิวัติวัฒนธรรม

อาศัยความช่วยเหลือจากมหาอำนาจใด โสซาเพียงแต่ผ่อนคลายความตึงเครียดกับเพื่อนบ้าน เช่น กรีซ อิตาลี ตุรกี และออสเตรีย ยกเว้นยูโกสลาเวีย แต่ นโยบายเช่นนี้ทำให้อัลบาเนียกลายเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ที่พัฒนาช้า และอยู่ในระดับประเทศที่ยากจนและล้าหลังที่สุดในยุโรป

คาร์ซีเมียส มียาล เข้าพบเหมาเจ๋อตง ค.ศ.๑๙๖๖

โซซาอยู่ในตำแหน่งนำสูงสุด มาจนถึงวันที่ ๑๑ เมษายน ค.ศ.๑๙๘๕ ก็ถึงแก่กรรม ด้วยอายุ ๗๖ ปี หลังจากเป็นผู้นำประเทศมานานถึง ๔๐ ปี รามิส อาเลีย (Ramiz Alia, ๑๙๒๕-) รับผิดชอบการพรรคแทน และนโยบายคอมมิวนิสต์ บริสุทธิ์ของอัลบาเนีย ส่งผลต่อเพื่อนบ้าน คือ ในโปแลนด์ คาร์ซีเมียส มียาล (Karzimirz Mijal, ๑๙๑๐-) ซึ่งเป็นสหายร่วมรบของเบียร์ูทมาก่อน ได้รับเอาแนวคิดของเอ็นเวอร์ โสซา และเหมาเจ๋อตง จึงตั้งพรรคคอมมิวนิสต์โปแลนด์ขึ้นมาใหม่ เมื่อ ค.ศ.๑๙๖๕ มียาลประมาณแนวทางโกมุวกว่า เป็นลัทธิแก้ตามแบบลัทธิคริสตอฟ ในที่สุด ก็ถูกทางการโปแลนด์ปราบปราม มียาลต้องหนีไปลี้ภัยที่กรุงตริานา ใน ค.ศ.๑๙๖๖ และอยู่ในอัลบาเนียจนถึง ค.ศ.๑๙๘๓ จึงได้กลับโปแลนด์

๗. นโยบายต่างประเทศอิสระของโรมาเนีย

ชาวโรมาเนียมีความรู้สึกต่อต้านรัสเซียมากเช่นกัน แม้ว่าในระยะแรกกองทัพแดงจะช่วยทำให้เกิดการปฏิวัติในโรมาเนียก็ตาม ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาแคว้นเบสซาราเบียที่โซเวียตยึดไปจากโรมาเนีย ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๔๔ ไปตั้งเป็นสาธารณรัฐโมลโดวา ทำให้ชาวโรมาเนียไม่พอใจ ดังนั้น หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์โรมาเนียยึดอำนาจใน ค.ศ.

๑๘๔๘ แล้ว การต่อต้านก็ยังมีอยู่ทั่วไป เรียกว่า ‘ไฮดูซ’ (haiducs) ซึ่งหมายถึงการต่อสู้แบบนอกกฎหมาย มีการจัดตั้งกองกำลังอาวุธฝ่ายขวา ลูกขึ้นสู้โดยใช้เทือกเขาคาร์ปาเทียนเป็นที่มั่น เพื่อสร้างความยากลำบากแก่ฝ่ายรัฐบาล

ในระยะแรก กลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์เคยพยายามรวมตัวกันในรูปแนวร่วม เรียกว่า ‘คณะมนตรีแห่งชาติโรมาเนีย’ ซึ่งตั้งขึ้นในกรุงปารีสเมื่อ ค.ศ.๑๘๔๖ แต่ต่อมาใน ค.ศ.๑๘๔๘ องค์กรฝ่ายขวาในประเทศโรมาเนียถูกกวาดล้างครั้งใหญ่ ทำให้คณะมนตรีแห่งชาติต้องสลายตัว กลายเป็นกองกำลังย่อยไม่ต่ำกว่า ๒๐ กลุ่ม กองกำลังฝ่ายขวาเหล่านี้โฆษณาโดยโจมตีร์รัฐบาลคอมมิวนิสต์ว่า ขาดชาติและเป็นสมุนของโซเวียต และตั้งความหวังว่า จะเกิดสงครามระหว่างมหาอำนาจตะวันตกกับสหภาพโซเวียต ซึ่งจะทำให้กองกำลังของตนช่วงชิงชัยชนะได้ ประเมินว่า ในช่วง ค.ศ.๑๘๔๘-๑๘๕๐ กองกำลังฝ่ายขวาเหล่านี้ น่าจะมีกำลังพลรวมกันนับหมื่นคน และใช้วิธีการต่อสู้ด้วยการก่อการร้ายทั่วประเทศ แต่ก็ถูกรวบปรามอย่างรุนแรง ผู้นำสำคัญของขบวนการฝ่ายขวาเหล่านี้ก็เช่น กอร์เก อาร์เซนเนสคู (Gheorghe Arsenescu, ๑๘๐๗-๑๘๖๒) นำการต่อสู้ที่มูสเซล (Musel)^๖ ถูกจับกุมใน ค.ศ.๑๘๖๑ และถูกประหารชีวิต แต่ขบวนการต่อสู้ส่วนใหญ่ถูกรวบปรามแทบหมดสิ้นตั้งแต่ ค.ศ.๑๘๕๕ เป็นต้นมา

หลังจากการสถาปนาอำนาจ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์โรมาเนียที่มีบทบาทสำคัญคือ อะนา เปาเกอร์ และวาสิเล ลูกา ซึ่งเป็นสายมอสโคว์ แต่ใน ค.ศ.๑๘๔๘ นั้นเอง เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มนำของพรรค ผลก็คือ ลูเครซิอู ปาทราสคานู หัวหน้าฝ่ายทฤษฎี ถูกกล่าวว่าเป็นลัทธิแก่และ

^๖ สมาชิกสตรีคนหนึ่งของกลุ่ม ชื่อ เอลิซาเบทา ริเซีย (Elisabeta Rizea, ๑๘๑๒-๒๐๐๓) เข้าร่วมขบวนการเมื่อ ค.ศ.๑๘๔๘ ต่อมาถูกจับกุม ค.ศ.๑๘๕๒ และถูกตัดสินประหารชีวิต แต่ได้รับการลดโทษ ถูกคุมขังอยู่ถึง ๑๒ ปี ถูกทรมาณอย่างหนักในคุก แต่ยังรอดชีวิตมาเล่าเรื่องราวของขบวนการต่อสู้ หลังจากที่ระบอบคอมมิวนิสต์ล่มสลายแล้ว

เดินแนวทางตีโต จึงถูกจับกุมขังอยู่ ๖ ปี และถูกประหารชีวิตใน ค.ศ.๑๙๕๔ ต่อมา กลุ่มสายมอสโคว์ก็ถูกกวาดล้าง ในการประชุมสมัชชาพรรค เมื่อเดือน พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๕๒ โดยเฉพาะ วาสีเล ลูคา ถูกกล่าวหาว่าเป็นพวก เขียงขวาและถูกจำคุกตลอดชีวิต ส่วน อะนะนา เพนเกอร์ถูกปลดจากตำแหน่ง ถูกเปิดเผยว่ามีเชื้อสายยิวและสันนิษฐานไป ผู้ชนะในการชิงอำนาจก็คือ กอร์กีอูร์ เค็ช ซึ่งสามารถสถาปนาการนำภายในพรรค ได้อย่างมั่นคง

กอร์กีอู เค็ช

อย่างไรก็ตาม เค็ชยังคงนำประเทศไปในแนวทางสังคมนิยม เข้มงวดตามแบบโซเวียตต่อไป โดยเฉพาะนโยบายเร่งสร้างอุตสาหกรรม เพื่อให้โรมาเนียเป็นประเทศที่ก้าวหน้า โดยใช้การผลิตภาคเกษตรเป็น รากฐาน ต่อมาเมื่อนิกิตา ครุสชอฟ ขึ้นครองอำนาจในโซเวียต แล้วปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจ พร้อมทั้งฟื้นคืนความสัมพันธ์กับยูโกสลาเวีย พรรคคอมมิวนิสต์โรมาเนียก็ยังยืนยันการสร้างเศรษฐกิจแบบเข้มงวด ตามแบบลัทธิสตาลิน โดยไม่เดินตามแนวทางครุสชอฟ

ยิ่งกว่านั้น ใน ค.ศ. ๑๙๕๘ รัฐบาลของเค็ชก็ขอให้โซเวียตถอนทหารจากประเทศโรมาเนีย จากนั้น เค็ชก็ดำเนินนโยบายต่างประเทศ อิสระมากขึ้น เช่น การไม่ประณามจีน ใน ค.ศ.๑๙๖๐ และยังคงรักษาความสัมพันธ์กับจีนอยู่เสมอหลังความขัดแย้งจีน-โซเวียต ในขณะที่ประเทศอื่นในกลุ่มวอร์ซอตัดความสัมพันธ์กับจีนทั้งหมด แต่เค็ช กลับเปิดสำนักงานวัฒนธรรมของโซเวียตในโรมาเนีย ต่อมาวันที่ ๒๒ เมษายน ค.ศ.๑๙๖๔ เค็ชประกาศว่า พรรคคอมมิวนิสต์ทุกพรรคมีฐานะเท่าเทียมกัน และทุกพรรคทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะสร้างสังคมนิยมตามแนวทางของตนเองได้

และในเดือนเดียวกันนั้นเด็ชก็ยื่นข้อเสนอไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างจีนและโซเวียต แม้ว่าจะไม่ประสบผล แต่ก็ชี้ให้เห็นจุดยืนที่เป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายโซเวียต ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.๑๙๖๔ นั้นเองรัฐบาลของเด็ชก็ลงนามในสัญญาการค้ากับสหรัฐอเมริกา เป็นรัฐแรกในกลุ่มวอร์ซอ

กอร์กีอู เด็ชถึงแก่กรรมด้วยโรคมะเร็งในเดือนมีนาคม ค.ศ.๑๙๖๕ นิโคไล เซาเซสคู (Nicolae Ceaușescu, ๑๙๑๘-๑๙๘๙) ขึ้นรับตำแหน่งเลขาธิการพรรคแทน เซาเซสคู เกิดในครอบครัวชาวนา และเป็นช่างทำรองเท้ามาก่อน เขาได้เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ.๑๙๓๖ เคยถูกจับกุมขังในสมัยของกษัตริย์คาโรล และอยู่ในคุกตลอดสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หลังจากออกมาจากคุก เขาก็มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญของเด็ชและได้เลื่อนตำแหน่งอย่างรวดเร็ว จนได้เป็นสมาชิกกรรมการเมือง ใน ค.ศ.๑๙๕๕ และกลายเป็นผู้นำสูงสุดแทนที่เด็ช

เซาเซสคูดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระต่อไป โดยในมิถุนายน ค.ศ.๑๙๖๕ ทางการโรมาเนียก็ให้การต้อนรับโจวเอินไหล (๑๘๙๘-๑๙๗๖) นายกรัฐมนตรีจีนเดินทางมาเยือนจากนั้น ในเดือนมกราคม ค.ศ.๑๙๖๗ โรมาเนียก็เป็นรัฐแรกในยุโรปตะวันออกที่เปิดความสัมพันธ์กับเยอรมนีตะวันตก นอกจากนี้ ในกรณีความขัดแย้งอิสราเอลและอาหรับที่ปะทุขึ้นโรมาเนียยังเป็นรัฐสังคมนิยมรัฐเดียวที่รักษาความสัมพันธ์อันดีกับอิสราเอลเสมอมา ในขณะที่

ถนนในกรุงบูคาเรสต์สมัยเซาเซสคู

ทั้งฝ่ายจีน โซเวียต และประเทศยุโรปตะวันออกทั้งหมด มีแนวโน้มในการประณามลัทธิฟิสิกัลอิวิว และสนับสนุนฝ่ายอาหรับปาลีสไตน์ จากนั้นเมื่อโซเวียตนำกลุ่มวอร์ซอ บุกเชโกสโลวาเกีย ใน ค.ศ.๑๙๖๘ โรมานีก็ไม่ได้เข้าร่วม และยังประณามการบุกเชโกสโลวาเกียอีกด้วย นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับโรมานีก็ยังก้าวหน้ายิ่งกว่าประเทศอื่น โดยในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.๑๙๖๕ เซาเซสคูได้เชิญประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon, ๑๙๑๓-๑๙๙๔) แห่งสหรัฐอเมริกามาเยือนโรมานี นับเป็นประเทศยุโรปตะวันออกประเทศแรกที่ผู้นำสหรัฐอเมริกาเดินทางมาเยือน

สหภาพโซเวียตต้องออกถ้อยแถลงอย่างหนัก ต่อการแสดงตัวเป็นอิสระในด้านการต่างประเทศของโรมานี แต่ก็ไม่ได้แทรกแซงแต่อย่างใด เพราะเซาเซสคูก็ยังดำเนินนโยบายสังคมนิยมอย่างเข้มงวด และรุนแรงอาจจะยิ่งกว่าโซเวียตอีกด้วย

๘. กรณีโปแลนด์ครั้งที่ ๒

แม้ว่าระบอบคอมมิวนิสต์ของฟวาคิสวาฟ โคมูวกา จะมีลักษณะทางเศรษฐกิจ ที่เป็นเสรีนิยมมากกว่าประเทศยุโรปตะวันออกอื่น และให้อิสระในทางศาสนา แต่การควบคุมทางการเมือง และในทางความคิดยังเป็นไปอย่างเข้มงวด การวิจารณ์ผู้นำและแนวทางของพรรค ยังต้องถูกกลบโหม ทำให้ความนิยมในโคมูวกาเสื่อมลง จนถึงวันที่ ๓๐ มกราคม ค.ศ.๑๙๖๘ ก็เกิดความขัดแย้งเมื่อรัฐบาลโปแลนด์สั่งห้ามแสดงละคร เรื่อง 'จีอาดี้' (Dziady - วันระลึกบรรพบุรุษ) ซึ่งสร้างมาจากบทละครของอะดัม มิทเกียฟิช (แต่ง ค.ศ.๑๘๒๔) โดยให้เหตุผลว่าละครมีเนื้อหาต่อต้านรัสเซียและต่อต้านสังคมนิยม กรณีนี้นำมาสู่การประท้วงใหญ่ของขบวนการนักศึกษามหาวิทยาลัยวอร์ซอ ซึ่งเริ่มในวันที่ ๘ มีนาคม เพื่อเรียกร้องให้เลิกระบบเซนเซอร์ และนำประเทศสู่ประชาธิปไตยอันแท้จริง จากนั้นการประท้วงก็ขยายไปยังมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ รัฐบาล

ฟวาคิสวอฟ โคมูวกาปฏิเสชไม่ยอมเจรจากับฝ่ายนักศึกษาแต่ใช้มาตรการปราบปรามและเข้าควบคุมมหาวิทยาลัยมีนักศึกษาถูกจับกุมถึง ๒,๗๒๕ คน ต่อมารัฐบาลได้เบี่ยงเบนประเด็นไปสู่การรณรงค์ต่อต้านครั้งใหญ่ รัฐบาลจึงสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ แต่ก็ทำให้ประชาชนเชื่อสายยิว กว่า ๒๐,๐๐๐ คน ต้องอพยพหนีจากประเทศ รัฐบาลจึงเสื่อมความนิยมอย่างมากและเสียดุลยภาพในสายตาต่างประเทศ

ใน ค.ศ.๑๙๗๐ ปัญหาที่ปะทุขึ้นอีก เนื่องจากความล้มเหลวในด้านแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและการคงรักษานโยบายอุดหนุนการเกษตรและน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อตรึงราคาให้ต่ำ กลายเป็นภาระหนักในงบประมาณของประเทศ ดังนั้นในวันที่ ๑๓ ธันวาคม รัฐบาลโปแลนด์จำเป็นต้องลดภาระในงบประมาณ โดยการประกาศขึ้นราคาอาหารและน้ำมันเชื้อเพลิง ในสภาพที่กำลังขาดแคลน ธรรมชาติในเมืองกตังส์กและกตึเนียจึงนัดหยุดงานและเดินขบวนประท้วงครั้งใหญ่ รัฐบาลโคมูวกาสั่งปราบปราม มีผู้เสียชีวิต ๔๔ คน บาดเจ็บนับร้อยคน และมีผู้ถูกจับกุมมากกว่า ๑,๐๐๐ คน ทำให้การต่อต้านยิ่งลุกลามไปทั่วประเทศ จนโคมูวกาคุมสถานการณ์ไม่ได้ ในที่สุดคณะกรรมการเมืองของพรรค ได้เรียกตัว เอดวาร์ท เกียร์ค (Edward Gierek, ๑๙๑๓-๒๐๐๑) เลขาธิการภาคโซลิตเซียมาแก้ปัญหา เพราะเกียร์ค สามารถแก้ไขวิกฤตในโซลิตเซีย

เอดวาร์ท เกียร์ค

ได้ดี เนื่องจากประสบความสำเร็จในการประนีประนอมกับกรรมกร โคมูวกาจึงต้องลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการพรรค ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๐ ด้วยเหตุผลคือ 'ปัญหาสุขภาพ' และเปิดทางให้เกียร์ครับตำแหน่งแทน

ภูมิหลังของเกียร์ค ก็เป็นกรรมกรเหมืองเช่นกัน แต่เขาเดินทางไปทำงานในเบลเยียมและฝรั่งเศสนานถึง ๑๒ ปี และได้เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เบลเยียม ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เขาได้ปฏิบัติงานใต้ดินต่อต้านเยอรมนีในเบลเยียม อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดการปฏิวัติในโปแลนด์ เขาตัดสินใจกลับมาช่วยสร้างสังคมนิยมในประเทศ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘ เขาได้รับเข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์โปแลนด์ และได้รับเลือกเลื่อนมาเป็นกรณีพิเศษทั้งที่เขาไม่มีความสัมพันธ์กับโซเวียตน้อยมาก แต่ได้ก้าวสู่ผู้นำระดับสูงเพราะความสำเร็จในการบริหารแคว้นโซลียเซีย

เมื่อดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค เกียร์คแก้ปัญหาโดยการหันไปเปิดรับความช่วยเหลือจากตะวันตก และกู้เงินจากสถาบันการเงินต่างประเทศมาพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดการลงทุนโดยรัฐ และทำให้การผลิตภายในประเทศหรือฟื้นคืนใหม่ได้ เกียร์คหวังว่า การรื้อฟื้นการผลิตจะทำให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพสินค้าส่งออก อันจะสามารถนำเงินตราต่างประเทศมาชำระหนี้ นโยบายของเกียร์คประสบความสำเร็จในระยะแรก เพราะเศรษฐกิจโปแลนด์ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว การลงทุนเพิ่มขึ้นและการผลิตอุตสาหกรรมเพิ่มทวี ประชาชนเริ่มมีเงินจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม นโยบายเศรษฐกิจของเกียร์คก็สร้างปัญหาใหม่เช่นกัน เนื่องจากการได้มีการแก้ปัญหารากฐานในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ใน ค.ศ. ๑๙๖๓ เมื่อโลกเผชิญวิกฤตการณ์น้ำมัน ทำให้การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมของโปแลนด์กระทบกระเทือนอย่างหนัก นอกจากนี้ การผลิตภาคเกษตรก็ยังล้มเหลวอย่างรุนแรง การกู้เงินต่างประเทศทำให้โปแลนด์ยิ่งเป็นหนี้เพิ่มขึ้น องค์กรรัฐและพรรคก็ยังบริหารงานผิดพลาดมากเช่นเดิม ทำให้รัฐบาลประสบปัญหาการคลังอย่างหนักมากขึ้น รัฐบาลจึงแก้ปัญหาโดยการประกาศขึ้นราคาสินค้าอาหารในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๖ กรณีนี้ทำให้เกิดการประท้วงใหญ่ของกรรมกรทันทีในวันรุ่งขึ้น โดยที่เมืองราดอม (Radom) คนงานที่ประท้วงหยุดงานนับหมื่นคน ได้บุกเข้าทำลายที่ทำการของ

พรรคสาขาประจำเมือง และเกิดการปะทะกับตำรวจ ทำให้มีผู้บาดเจ็บเป็นจำนวนมาก จากนั้น การประท้วงก็ขยายไปยังกรุงวอร์ซอ และเมืองสำคัญอื่นๆ จนทำให้รัฐบาลต้องยุติการขึ้นราคาอาหารในที่สุด

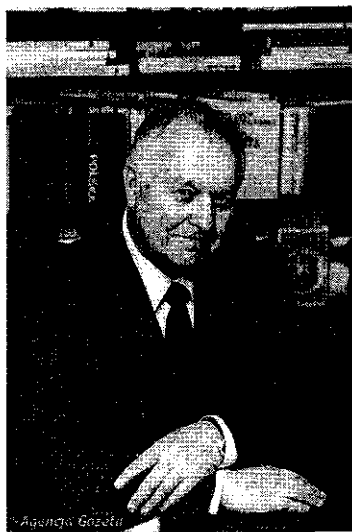
การประท้วงครั้งนี้ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของกรรมกรขึ้นเป็นองค์กรอย่างเป็นทางการเรียกว่า ‘คณะกรรมการป้องกันตนเองของกรรมกร’ (*Komitet Obrony Robotników-KOR*) นำโดย ยาเซค กูรอง (*Jacek Kuron*, ๑๙๓๔-๒๐๐๔) ประกอบด้วยปัญญาชนที่คัดค้านรัฐบาลและสนับสนุนชนชั้นกรรมกร องค์กรนี้ตั้งขึ้นแฝงในรูปขององค์การการกุศล แต่ได้ออกวารสารใต้ดินชื่อ *โคมูนิกาต* (*Komunikat-คำแถลง*) เพื่อเผยแพร่ในหมู่กรรมกร การต่อสู้ของขบวนการกรรมกร ได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากองค์กรฝ่ายศาสนา ซึ่งได้รับการรื้อฟื้นจากความนิยมของประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพระราชกฤษฎีกาแห่งเมืองครากูฟ ชื่อ การอด วอยตีวา (*Karol Wojtyła*, ๑๙๒๐-๒๐๐๕) ได้รับเลือกเป็นพระสันตปาปาจอห์นปอลที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๗๘ และได้เดินทางมาเยือนโปแลนด์ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๗๙ มี

การประท้วงของกรรมกร โปแลนด์ที่เมืองกตังส์ก

ประชาชนมาต้อนรับอย่างมากมาย ทำให้องค์กรศาสนาในโปแลนด์
แข็งแกร่งขึ้นอย่างมาก

วันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๘๐ รัฐบาลประกาศขึ้นราคาเนื้อสัตว์
๔๐-๖๐% กรณีนี้ทำให้กรรมกรประท้วงครั้งใหญ่ เริ่มจากกรุงวอร์ซอ ต่อ
มา วันที่ ๗ กรกฎาคม เกิดการประท้วงใหญ่ที่เมืองลublin และขยายไป
ยังเมืองพอสนาญ กดังส์ก และเมืองอื่นอีกหลายเมืองทั่วประเทศ รัฐบาล
พยายามแก้ปัญหาสถานการณ์ โดยสัญญาว่าจะดำเนินการขึ้นค่าจ้าง
แรงงานแต่ไม่อาจหยุดยั้งการประท้วงของกรรมกรได้ เนื่องจากกรรมกร
มีบทเรียนมากขึ้น ชื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลครั้งนี้จึงไม่ได้เป็นแต่เพียงให้ลด
ราคาอาหารเช่นครั้งก่อน กรรมกรทำเรือเล่นนแห่งเมืองกดังส์ก จึงได้
ตั้งชื่อเรียกร้อง ๒๑ ข้อ ขอให้มึเสรีภาพด้านต่างๆ ข้อที่สำคัญที่สุดคือ
ขอให้มีการจัดตั้งสหภาพแรงงานที่เป็นอิสระไม่ขึ้นกับพรรคคอมมิวนิสต์
หลังจากการต่อสู้ดำเนินไปราว ๒ เดือน รัฐบาลไม่อาจควบคุมสถานการณ์ได้
ในระยะแรกก็เรียกร้องพยายามเปิดเจรจากับฝ่ายกรรมกร แต่ไม่ประสบผล
ในที่สุดพรรคคอมมิวนิสต์จึงต้องยอมรับข้อเสนอของฝ่ายกรรมกร มีการ
ลงนามร่วมกันระหว่างตัวแทนของรัฐกับฝ่ายกรรมกร ในวันที่ ๓๑ สิงหาคม
เรียกว่า ข้อตกลงเมืองกดังส์ก ผลจากข้อตกลงนี้ ฝ่ายกรรมกรจึงได้จัดตั้ง
สหภาพแรงงานอิสระขึ้นอย่างเป็นทางการเรียกว่า 'สหภาพแรงงานโซลิ
ดารีตี' (Solidarność) โดยผู้นำกรรมกรชื่อ เล็ค วาเวนซา (Lech Wałęsa,
๑๙๔๓-) ได้รับเลือกเป็นผู้นำสหภาพ มีศูนย์กลางที่เมืองกดังส์ก วาเวนซา
เป็นช่างไฟฟ้าประจำทำเรือเมืองกดังส์ก และมีบทบาท เป็นผู้นำกรรมกร
มาตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๗๐ ต่อมาเมื่อมีการนัดหยุดงานของกรรมกร
ค.ศ.๑๙๘๐ วาเวนซา ได้เป็นประธานของการนัดหยุดงานและเป็น
ตัวแทนเจรจากับฝ่ายรัฐบาล การเกิดของสหภาพโซลิดารีตี ทำให้
สหภาพแรงงานเดิมที่ขึ้นกับฝ่ายรัฐหมดความหมายลงมีคนงานสมัครเข้า
ร่วมโซลิดารีตีถึง ๕.๕ ล้านคน สหภาพนี้จึงเป็นองค์กรอิสระแรกสุดใน
ยุโรปตะวันออกและก็ทำให้โซเวียตไม่พอใจ

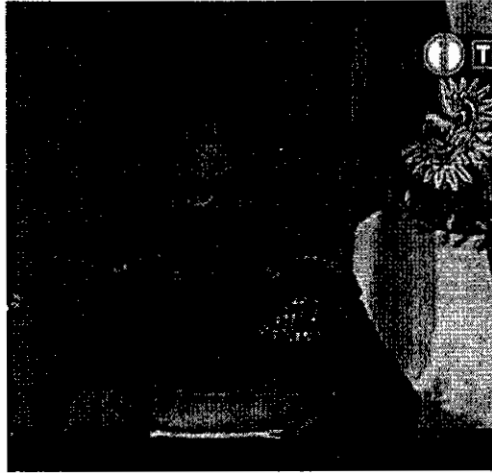
สตาติสวาฟ คาเนีย

วันที่ ๕ กันยายน ค.ศ.๑๙๘๐
กรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ ปลด
เกียรีคออกจากตำแหน่ง ด้วยข้ออ้าง
ปัญหาสุขภาพแล้วตั้งสตาติสวาฟ คาเนีย
(Stanisław Kania, ๑๙๒๗-) รับผิดชอบ
แทน คาเนียมาจากประธานกรรมการ
ทหาร และรับผิดชอบงานด้านความ
มั่นคงของพรรคมาก่อน คาเนียยอมรับ
ว่า การบริหารงานของพรรคมีความ
ผิดพลาดอย่างมาก โดยเฉพาะการ
ดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ เขาพยายาม

แก้ปัญหาโดยการสร้างความร่วมมือกับฝ่ายกรรมกร และฝ่ายองค์กรศาสนา
และเสนอมาตรการผ่อนปรน ท่าทีของคาเนียสร้างความวิตกให้แก่กลุ่ม
หัวเก่าภายในพรรคว่า คาเนียจะเปลี่ยนแปลงโปแลนด์มากเกินไป และ
จะทำให้เกิดความขัดแย้งกับโซเวียต ดังนั้น จึงได้ผลักดันให้พลเอก
ฟอยเชค ยารูเชลสกี (Wojciech Jaruzelski, ๑๙๒๓-) เสนาธิการทหาร
ก็เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๙๘๑

ต่อมา เมื่อสถานการณ์ของโปแลนด์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสรี
มากขึ้น คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จึงลงมติให้ยารูเชลสกีเข้า
รับตำแหน่งเลขาธิการพรรคแทนคาเนียในวันที่ ๑๘ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๘๑
ยารูเชลสกี เกิดที่เมืองคูรอฟ (Kurów) เข้าร่วมกองทัพปลดปล่อยโปแลนด์
ในสมัยสงครามโลก และได้เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์พร้อมกันด้วย
จากนั้น ก็ก้าวหน้ามาในตำแหน่งทางการทหาร จนได้เป็นรัฐมนตรี
กลาโหมใน ค.ศ.๑๙๖๘ และเป็นกรรมการประจำกรมการเมือง ค.ศ.๑๙๗๑
การรับตำแหน่งเลขาธิการพรรคของเขา ทำให้อำนาจทั้งหมดทั้งจาก
พรรครัฐบาล และกองทัพ อยู่ในมือของคนผู้เดียวเป็นครั้งแรกหลังจาก
การปฏิวัติสู่ระบอบคอมมิวนิสต์

จนถึงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๘๑ ฟอยเชก ชารูเชลสกี ผู้นำกองทัพคอมมิวนิสต์ในโปแลนด์ ประกาศกฎอัยการศึกทั่วประเทศ จัดตั้งคณะมนตรีทหารเพื่อการฟื้นฟูชาติ เพื่อปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการรัฐประหารเช่นนี้ในค่ายคอมมิวนิสต์ หลังจากนั้น

ฟอยเชก ชารูเชลสกี อ่านประกาศกฎอัยการศึก

รัฐบาลก็สั่งปิดสหภาพโซลิดาริตี ห้ามการนัดหยุดงาน จับกุมคุมขังผู้นำฝ่ายค้านนับพันคน แม้ว่าจะมีความพยายามในการต่อต้านจากฝ่ายกรรมกรและฝ่ายศาสนา แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะกลไกรัฐของโปแลนด์ยังคงเข้มแข็งมาก จนถึงเดือนตุลาคม ค.ศ.๑๙๘๒ เมื่อสามารถควบคุมสถานการณ์ได้แล้ว รัฐบาลก็ประกาศยุบสหภาพโซลิดาริตีอย่างเป็นทางการ ปฏิบัติการนี้ถือเป็นการลงมือเองเสียก่อนที่โซเวียตจะเข้ามาดำเนินการ เพราะการประชุมกลุ่มวอร์ซอเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๘๐ ที่ประชุมแสดงความวิตกกังวลถึงสถานการณ์ในโปแลนด์ และใน ค.ศ.๑๙๘๑ ก็มีการซ้อมรบใกล้พรมแดนโปแลนด์หลายครั้ง เนื่องจากอิทธิพลของโซลิดาริตีขยายตัวมากเกินไป จนโซเวียตวิตกอย่างมาก

๖.๓ กรณีของคอมมิวนิสต์บุลกาเรีย

บุลกาเรียถือว่าเป็นประเทศที่มีปัญหาเกี่ยวกับโซเวียตน้อยมาก ในสมัยที่เกออร์กี ดิมิทรอฟ เป็นเลขาธิการพรรค ได้ลงนามในสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ ๒๐ ปีกับยูโกสลาเวียในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๕๗ ซึ่งมีการแถลงร่วมกันจัดตั้งสหรัชบอลข่าน อย่างไรก็ตาม

เมื่อเกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างโซเวียตกับยูโกสลาเวีย บุลกาเรียก็มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนโซเวียต และยุติความสัมพันธ์กับยูโกสลาเวีย จากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์บัลกาเรียก็มีการกวาดล้างภายในเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ค.ศ.๑๙๔๕ ไทรโซ คอสตอฟ (Traicho Kostov, ๑๙๑๗-๑๙๔๕) ผู้นำสำคัญถูกปลดจากตำแหน่งในข้อหาทรยศต่อชาติ คิมิทรอฟถูกเรียกตัวไปยังโซเวียตและถึงแก่กรรมอย่างมีเงื่อนงำที่กรุงมอสโกในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.๑๙๔๕

จากนั้น โซเวียตได้สนับสนุนให้วุลโก เชร์เวนคอฟ (Vulko Chervenkov, ๑๙๐๐-๑๙๘๐) รับผิดชอบตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แทน เชร์เวนคอฟเป็นหนึ่งในผู้นำคอมมิวนิสต์บัลกาเรียที่ลี้ภัยในโซเวียต ผ่านสถาบันลัทธิมาร์กซ์-เลนินมาแล้ว และถือเป็นผู้ใกล้ชิดของคิมิทรอฟ ผลงานแรกสุดของเชร์เวนคอฟ คือ ตัดความสัมพันธ์กับยูโกสลาเวียในวันที่ ๓ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๔๕ และดำเนินการจัดการกวาดล้างภายในพรรคต่อไป คอสตอฟ อดีตผู้นำถูกตัดสินประหารชีวิตในเดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๔๕ ส่วนกรรมการพรรคระดับต่างๆ ถูกกวาดล้างจากพรรคมากกว่า ๒๐% จากนั้น เชร์เวนคอฟก็ใช้นโยบายปรับปรุงประเทศอย่างรวดเร็ว โดยสร้างระบบนารวมในชนบทให้ทั่วถึง และวางแผนเศรษฐกิจ ๕ ปี เพื่อเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวทางของสตาลิน นอกจากนี้คือการยกเลิกสิทธิพิเศษของศาสนจักร และยึดทรัพย์สินของศาสนจักรเข้าเป็นของรัฐ

เชร์เวนคอฟ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ มาจนถึง มีนาคม ค.ศ.๑๙๕๔ ได้มีการปรับตำแหน่ง ทอดอร์ ซิฟคอฟ (Todor Zhivkov, ๑๙๑๑-๑๙๙๘) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนิกิตา ครุสชอฟ ผู้นำใหม่ของโซเวียต ได้เป็น

วุลโก เชร์เวนคอฟ

เลขาธิการพรรคแทน ส่วนเซอร์เวนคอฟ ต้องเปลี่ยนลงมารับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ชิฟคอฟเกิดจากครอบครัวชาวนาจากเมืองปราเวิร์ต (Pravets) และได้เดินทางเข้ามาเป็นกรรมกรช่างพิมพ์ในกรุงโซเฟีย ใน ค.ศ.๑๙๑๑ ต่อมาได้เข้าร่วมการปฏิวัติใน ค.ศ.๑๙๑๒ และเป็นผู้ปฏิบัติงานลับของพรรค เคลื่อนไหวลับต่อต้านรัฐบาลตลอดช่วงสงครามโลก หลังจากนั้น ตำแหน่งภายในพรรคของชิฟคอฟก็เลื่อนขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยได้รับตำแหน่งเลขาธิการพรรคประจำเขตกรุงโซเฟีย ใน ค.ศ.๑๙๔๘ และได้รับตำแหน่งกรมการเมืองของพรรค ค.ศ.๑๙๕๑ และได้เลื่อนสู่ตำแหน่งเลขาธิการพรรคดังกล่าว การเสียตำแหน่งของเซอร์เวนคอฟ เป็นการเสียตำแหน่งของกลุ่มที่เรียกว่า ‘สายมอสโคว์’ เพราะต่อมา ในเดือนเมษายน ค.ศ.๑๙๕๖ เซอร์เวนคอฟ ก็เสียตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี ให้กับอันโตน ยูคอฟ (Anton Yugov, ๑๙๐๔-๑๙๙๑) จนถึง ค.ศ.๑๙๖๒ ชิฟคอฟก็ปลดตำแหน่งของยูคอฟ และขับยูคอฟจากพรรคในข้อหาต้านพรรค แล้วดำรงตำแหน่งสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว

เดือนเมษายน ค.ศ.๑๙๕๖ ชิฟคอฟได้ประกาศแนวทางการบริหารแบบใหม่ เรียกว่า ‘แนวทางเมษายน’ ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจแบบเดียวกับแนวทางของครุสชอฟในโซเวียต แนวทางนี้ยังคงรักษาเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลาง แต่ให้อิสระแก่สาขาท้องถิ่นในการตัดสินใจมากขึ้น ทางด้านการเกษตร ยังคงเน้นการสร้างนารวม แต่ส่งเสริมให้มีการใช้เครื่องจักรมากขึ้น ในด้านอุตสาหกรรม ได้มีการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมหนักในเขตเมือง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า และซีเมนต์ นอกจากนี้ก็คือ การเริ่มใช้วิธีการทางการตลาดมาจูงใจให้เกิดการกระตุ้นการผลิต แนวทางการบริหารของชิฟคอฟ ก็ประสบความสำเร็จพอสมควรในระยะแรก ทำให้ประเทศบูลกาเรียเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจมาเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น และระดับการครองชีพสูงขึ้นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ในด้านนโยบายต่างประเทศ บูลกาเรียเป็นมิตร

โทดอร์ ชิฟคอฟ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์บุลกาเรียท่ามกลางเยาวชน

ที่ซื่อสัตย์ต่อโซเวียต โดยถือว่าโซเวียตและบุลกาเรียอยู่ภายใต้ระบบความมั่นคงร่วมกัน ดังนั้น ชิฟคอฟจึงดำเนินนโยบายตามโซเวียตจนบุลกาเรียได้ชื่อว่าเป็น 'สาธารณรัฐที่ ๑๖ ของโซเวียต'^๗ และมีการพัฒนาให้บุลกาเรียกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชาวโซเวียต และยุโรปตะวันออก ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา รวมทั้งการผลิตของที่ระลึก เช่น ช็อกโกแลต นูหรี ฯลฯ

ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๘๑ ชิฟคอฟได้เลื่อนให้ สตันโก โทโดรอฟ (Stanko Todorov, ๑๙๒๐-๑๙๘๖) ให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โทโดรอฟเป็นอดีตคนงานที่เข้าร่วมการปฏิวัติและได้เลื่อนสู่ตำแหน่งนำระดับสูงดูเหมือนว่า โทโดรอฟจะได้รับการวางตัวในฐานะผู้สืบทอดอำนาจ แต่ปรากฏว่า

^๗ ในสหภาพโซเวียตนั้น ประกอบด้วย ๑๕ สาธารณรัฐรวมกัน

หลังจาก ค.ศ.๑๙๖๕ ชิฟคอฟได้สนับสนุนการเลื่อนตำแหน่งของลูคมิลลา (Lyudmila Zhivkova, ๑๙๔๒-๑๙๙๑) ผู้เป็นบุตรสาว ซึ่งจบการศึกษาปริญญาตรีสาขาประวัติศาสตร์บอลข่าน ที่มหาวิทยาลัยโซเฟีย ต่อมา ชิฟคอฟส่งเธอไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ และได้รับปริญญาเอกใน ค.ศ.๑๙๖๑ ลูคมิลลามีฐานะเป็นผู้นำในการ ทำงานด้านวิชาการและวิจัยของบัลแกเรีย และได้เลื่อนตำแหน่งอย่างรวดเร็วใน ค.ศ.๑๙๖๕ ลูคมิลลาได้เป็นรัฐมนตรีวัฒนธรรม และใน ค.ศ.๑๙๖๖ ก็ได้รับตำแหน่งในคณะกรรมการการเมืองของพรรคจนเป็นที่คาดหมายว่า ลูคมิลลาจะเป็นผู้สืบทอดทางการเมืองของชิฟคอฟ อย่างไรก็ตาม ลูคมิลลา ประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ในปี ค.ศ.๑๙๖๘ และถึงแก่กรรมอีก ๒ ปี ต่อมาด้วยอายุ ๓๘ ปี แต่กระนั้น โทโครอฟก็มีได้พินัยกรรม ในวันที่ ๑๖ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๙๑ กริชา ฟิลิปอฟ (Grisha Filipov, ๑๙๑๘-๑๙๙๔) ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

ลูคมิลลา ชิฟคอฟา ธิดาผู้นำบัลแกเรีย แถลงรายงานต่อที่ประชุมสหประชาชาติ

๖.๔ บทประเมินสังคมนิยมยุโรปตะวันออก

จะเห็นได้ว่า ยุโรปตะวันออกหลังการปฏิวัติ แต่ละประเทศก็พยายามสร้างประเทศตามแนวทางแห่งลัทธิสังคมนิยม เพื่อสร้างสังคมใหม่ในอุดมคติของลัทธิมาร์กซ์-เลนินให้ปรากฏเป็นจริง ความพยายามสร้างสังคมใหม่ของพรรคคอมมิวนิสต์ประเทศเหล่านี้ ประสบความสำเร็จพอสมควรในการทำให้แต่ละประเทศพ้นจากความล้าหลังของระบอบศักดินา ชนชั้นเจ้าที่ดิน ชนชั้นนายทุนใหญ่ ถูกกวาดล้างจนหมดไป พรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งนำโดยปัญญาชนปฏิวัติจำนวนหนึ่งเข้ามา มีบทบาทแทน ชีวิตของประชาชนระดับล่างพ้นจากความยากจน มีสวัสดิการสังคม ระบบการศึกษาถูกปรับปรุงทำให้การรู้หนังสือในหมู่ประชาชนระดับล่างเป็นไปอย่างรวดเร็ว ระบบสาธารณสุขได้รับการปรับปรุงให้ประชาชนมีหลักประกันมากขึ้น ชีวิตทางวัฒนธรรมของประชาชนก็ดีขึ้นกว่าในช่วงที่อยู่ภายใต้ระบอบเก่า

แต่กระนั้น ปัญหาหนึ่งที่เห็นชัดก็คือปัญหาการผูกขาดทางการเมืองของผู้นำพรรค จากการทำหน้าที่การนำของเลขาธิการพรรคและคณะกรรมการเมืองดำเนินไปอย่างไม่มีวาระสิ้นสุด และการไม่มีพรรคการเมืองอื่นมาแข่งขัน ทำให้สิทธิทางการเมืองของประชาชนถูกจำกัดภายใต้การผูกขาดอำนาจของพรรคสังคมนิยมใหม่ของยุโรปตะวันออก จึงเหมือนแนวคิดทดลองนโยบายของผู้นำ เช่น โสชาติทดลองสร้างระบอบคอมมิวนิสต์บริสุทธิ์ โรมานีสร้างระบอบคอมมิวนิสต์อิสระ ยูโกสลาเวียใช้นโยบายสลายพรรค โปแลนด์สร้างระบอบคอมมิวนิสต์ผ่อนปรน เป็นต้น นอกจากนี้ การดำเนินไปของประเทศยุโรปตะวันออกเหล่านี้ อิทธิพลของสหภาพโซเวียตยังเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ในการสร้างประเทศตามแนวทางสังคมนิยม การจัดความสัมพันธ์กับโซเวียตจึงเป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่ง